

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra managementu a informatiky

Stínová ekonomika v České republice

Diplomová práce

**Shadow economy in the Czech Republic
Master thesis**

VEDOUCÍ PRÁCE
Ing. Junková Dana, Ph.D.

AUTOR PRÁCE
Bc. Klement Bochenok

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne

Bc. Klement Bochenok

Poděkování

V první řadě chci poděkovat vedoucí mé diplomové práce paní Ing. Daně Junkové, Ph.D. za pozitivní přístup a poskytnuté rady a podporu při tvorbě práce. Má slova díky paří i respondentům zúčastněným v dotazníkovém šetření, díky jejichž odpovědím mohla vzniknout zjištění pro praktickou část práce.

ANOTACE

Stínová ekonomika je oblastí, která stále není obecně a jednoznačně definována. Jedná se o oblast ekonomiky, která zastřešuje určité činnosti vykonávané na pomezí legální a ilegální zóny. Důležitou premisou existence stínové ekonomiky je vynakládání zvýšeného úsilí osob aktivně činných v této oblasti ekonomiky, k zatajování svých nelegitimních činností. Klíčové jsou pro stínovou ekonomiku příčiny a faktory zapříčiňující její vznik a existenci. Na ně částečně navazují, jak pozitivní, tak negativní důsledky. Stínová ekonomika existuje ve všech zemích světa a je téměř nemožné se jí úplně zbavit, i z toho důvodu se jedná o aktuální téma. Obzvláště dnes, při stále aktuální celosvětové krizi zapříčiněné pandemickou nákazou virem covid-19.

KLÍČOVÁ SLOVA

Stínová ekonomika * daně * regulace * měření * trh práce * opatření

ANNOTATION

The shadow economy is an area that is not generally and clearly defined. It is the area of economy that covers certain activities carried out on the borderline of legal and illegal zones. An important premise of the existence of the shadow economy is to expend the increased efforts of person active in this economy to conceal their illegitimate activities. For the shadow economy are crucial the causes and factors that inflict its emergence and existence. They are partly followed by both positive and negative consequences. The shadows economy exists in all countries of the world and it is almost impossible to get rid of it completely. For this reason, it is a relevant issue especially in today's world, where covid-19 pandemic has had a huge impact on current global crisis.

KEYWORDS

Shadow economy * taxes * regulation * measurment *labour market * procuration

Obsah

1	Úvod	7
2	Cíle práce	9
2.1	Metody zpracování	9
3	Teoretická část	11
3.1	Stínová ekonomika.....	11
3.2	Definice stínové ekonomiky.....	12
3.3	Struktura stínové ekonomiky	15
3.3.1	Skrytá ekonomika.....	15
3.3.2	Nelegální ekonomika.....	16
3.3.3	Neformální ekonomika	16
3.4	Příčiny stínové ekonomiky.....	17
3.4.1	Systemově nezávislé příčiny	18
3.4.2	Systemově závislé příčiny	18
3.5	Faktory ovlivňující stínovou ekonomiku.....	19
3.5.1	Daně.....	19
3.5.2	Regulace	21
3.5.3	Zastrašování	22
3.5.4	Míra dopadení	22
3.5.5	Ostatní faktory	22
3.6	Nástin historie	23
3.7	Měření stínové ekonomiky	27
3.7.1	Přímé metody.....	27
3.7.2	Nepřímé metody.....	28
3.7.3	Modelové metody.....	31
3.8	Dopady stínové ekonomiky	32
3.8.1	Pozitivní.....	32

3.8.2	Negativní	33
3.9	Trh práce.....	35
3.10	Opatření proti stínové ekonomice	37
3.10.1	Daňová kobra	37
3.10.2	Elektronická evidence tržeb	38
3.10.3	Právní normy.....	39
3.10.4	Nadnárodní rámec.....	40
4	Praktická část	41
4.1	Komparace.....	41
4.2	Dotazníkové šetření	43
4.3	Analýza sběru dat	44
4.3.1	Základní informace o respondentech	44
4.3.2	Zapojení subjektů do stínové ekonomiky	45
4.3.3	Podstoupení rizika ve stínové ekonomice	56
4.3.4	Vliv pandemie covid–19 na stínovou ekonomiku.....	60
5	Závěr a doporučení.....	69
6	Seznam použité literatury	72
6.1	Knižní zdroje	72
6.2	Akademické práce.....	73
6.3	Elektronické zdroje.....	73
7	Seznam příloh.....	78
7.1	Seznam obrázků	78
7.2	Seznam tabulek	78
7.3	Seznam grafů.....	79
7.4	Dotazník.....	80

1 Úvod

Stínová ekonomika má mnoho názvů, jako například neoficiální, neformální, šedá, paralelní, podzemní, skrytá, druhá. Všechny tyto názvy vyjadřují oblast ekonomiky, která balancuje na pomezí hranice legální a nelegální ekonomiky. Šedé prostředí ekonomiky, tak vytváří určitou skrýš pro neoficiální, či nemravní aktivity. Jelikož osoby vyskytující se v této oblasti vykonávají činnosti na pomezí (ne)legální ekonomiky, je proto i těžké je dopadnout, popřípadě jednoznačně dokázat ilegálnost dané činnosti. Jedním z hlavních z důvodů, neprokazatelnosti ilegálního jednání je samotný původ stínové ekonomiky. Jedná se o skrývání nepřímo legálních aktivit subjektů působící ve stínové ekonomice. I proto se státní autority snaží nejen postihnout stínovou ekonomiku sankcemi za dopadení, ale i vytvořením takové struktury zdanění a regulací určitého jednání, aby se obcházení zákona subjektům nevyplácelo. I to může motivovat osoby k přechodu ze stínové do legální ekonomiky.

Stínová ekonomika se dotýká každého člověka, ať již přímo či zprostředkovaně. Určité osoby konají záměrně tak, aby se do této šedé zóny ekonomiky dostali. Jiné osoby vstupují do šedé ekonomiky, aniž by si to uvědomovaly. Aktivní přístup směřuje za určitým cílem, a to vyhnout se státním regulacím. Mohou mít pro to různé motivy. Jedním z nejčastějších důvodů je navýšení příjmů zisků dané osoby. Aktivním konáním či opomíjením určitých činností tak přímo či nepřímo osoby ovlivňují i ekonomiku celého státu.

Stínovou ekonomiku je totiž možné brát jako ušlý zisk státní pokladny. Často je proto i míra stínové ekonomiky prezentována jako procentuální podíl hrubého domácího produktu. Odhady v České republice naznačují, že se tato míra pohybuje v posledních letech kolem 10 % hrubého domácího produktu, tedy zhruba 450 miliard Kč ročně. Dřívější data však odhadují rozměr stínové ekonomiky kolem hranice 15 % hrubého domácího produktu, což zhruba odpovídá 650 miliardám Kč ročně. Bohužel přesné vyjádření velikosti stínové ekonomiky není možné ze samé podstaty fenoménu. Proto jsou uvedena vyjádření pouze odhady stínové ekonomiky na základě výpočtů.

I tím, že stínová ekonomika může být na denním pořádku mnoha osob, jedná se o aktuální téma. Dalším úhlem pohledu na aktuálnost tématu je fakt prohlubování stínové ekonomiky v době krizí. Nyní se svět nachází v krizi způsobené onemocněním covid-19. Kvůli celosvětové pandemii se ekonomiky mnohých států, obzvláště v roce 2020, znatelně utlumily.

2 Cíle práce

Cílem diplomové práce je vytvořit komplexní soubor informací o stínové ekonomice v České republice. K dosažení hlavního cíle jsou stanoveny i dílčí cíle, které v konečném výsledku vytvoří strukturovaný přehled informací o určitých oblastech stínové ekonomiky.

Pro teoretickou část diplomové práce jsou dílčími cíli vysvětlení pojmu stínová ekonomika a jeho přesné definování, stejně tak, jako vymezení jeho struktury. Důležitým vedlejším cílem je uvedení příčin vzniku a existence stínové ekonomiky, stejně tak, jako jednotlivých faktorů, které ovlivňují její existenci a vznik. Navazujícím dílčím cílem je vymezení dopadů stínové ekonomiky. Jeden z dalších dílčích cílů práce je zmínit možnosti měření velikosti stínové ekonomiky. Přiblížení informací o stínové ekonomice na trhu práce je rovněž dílčím cílem.

V praktické části je dílčím cílem komparace stínové ekonomiky v České republice v porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie. Dílčím cílem je i zjištění, v jaké míře jsou náhodně vybrané subjekty do stínové ekonomiky zapojovány a zdali tak konají záměrně. Jeden z dílčích cílů je, jestli se subjektům vyplácí podstupovat riziko dopadení. Dílčím cílem praktické části práce je i ovlivnění stínové ekonomiky aktuální světovou krizí, ve spojení s pandemií covid-19.

2.1 Metody zpracování

Diplomová práce bude tvořena dvěma stěžejními složkami, jedná se o teoretickou a praktickou část. Na teoretickou část naváže praktická, která bude porovnávat určité jevy a budu se zde pít po jejich pravdivosti, dle stanovených cílů a případných hypotéz. Nezapomenu práci ani uvést, ani závěrem doplnit konečná zjištění, která celkově z práce vplynula.

V teoretické části na základě rešerše domácích i zahraničních zdrojů budu analyzovat samotný jev stínové ekonomiky. Zjištěná data budu zároveň porovnávat, a to jak přístup jednotlivých autorů k tématu, tak i mezinárodní pohled na fenomén. Postupnou deduktivní metodou se práce posune od stínové ekonomiky jako celku k jednotlivým jejím podoblastem, které budou rovněž zanalyzovány. Zdroje, ze kterých budou čerpány nezbytné poznatky jsou knižní, jistá periodika, tak i určité studie a zároveň budou uplatněny i poznatky nabyté

v rámci studia. Poté budou deskriptivně uvedena abstraktní objektivní a relevantní analyzovaná a srovnaná data. Díky čemuž se vytvoří základní přehled informací z dostupných zdrojů o fenoménu stínová ekonomika.¹

Při tvorbě praktické části diplomové práce bude čerpáno z již nastřádaných dat teoretické části práce a budou porovnány s výsledky z výzkumného šetření. Dle dostupných (mezi)národních studií a dalších statistických zdrojů bude zanalyzována a vytvořena z komparace rozsahu stínové ekonomiky v České republice v porovnání s hodnotami Evropské unie a určitými (ne)členskými státy. Na základě sběru dat pomocí dotazníkového šetření, budou data komparována s výsledky z teoretické části. Zároveň budou zodpovězeny dílčí cíle a dotvoří se tak celkový pohled na stínovou ekonomiku v České republice a vliv pandemie covid–19 na ni.²

¹MOLNÁR, Zdeněk. Úvod do základů vědecké práce: aneb jak napsat úspěšnou disertaci [online]. 2. vyd. Praha, s. 7–13 [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: https://people.fsv.cvut.cz/~k126/predmety/d26mvp/mvp_sylabus-mvp.pdf

MOLNÁR, Zdeněk, Stanislava MILDEOVÁ, Hana ŘEZANKOVÁ, Radim BRIXÍ a Jaroslav KALINA. Pokročilé metody vědecké práce [online]. Zeleneč: Profess Consulting, 2012, s. 38–49 [cit. 2022-01-23]. Věda pro praxi (Profess Consulting). ISBN 978-80-7259-064-3.

²MOLNÁR, Zdeněk. Úvod do základů vědecké práce: aneb jak napsat úspěšnou disertaci [online]. 2. vyd. Praha, s. 7–13 [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: https://people.fsv.cvut.cz/~k126/predmety/d26mvp/mvp_sylabus-mvp.pdf

MOLNÁR, Zdeněk, Stanislava MILDEOVÁ, Hana ŘEZANKOVÁ, Radim BRIXÍ a Jaroslav KALINA. Pokročilé metody vědecké práce [online]. Zeleneč: Profess Consulting, 2012, s. 38–49 [cit. 2022-01-23]. Věda pro praxi (Profess Consulting). ISBN 978-80-7259-064-3.

3 Teoretická část

Obsah této kapitoly je pro práci stěžejní a vytvoří tak teoretické vymezení pojmu. V kapitole bude zároveň definován pojem stínová ekonomika. Práce naváže zmíněním samotné struktury stínové ekonomiky pro zjednodušení a zorientování se v tématu. Budou zde i vyjádřeny, jaké jsou příčiny vzniku a existence stínové ekonomiky. Postupně budou zmíněny i samotné faktory, které ovlivňují vznik a rozmach stínové ekonomiky. Rovněž zde budou uvedeny i metody, které cílí na měření stínové ekonomiky. Zmíním i to, jaké jsou pozitivní i negativní dopady/důsledky/následky stínové ekonomiky. Uvedu zde i určitou často zmiňovanou oblast ve spojitosti se stínovou ekonomikou, a to oblast trhu práce. Jemně se dotknu i toho, jak vidí zákonná úprava stínovou ekonomiku.

3.1 Stínová ekonomika

Jedná se o oblast ekonomiky, která je na samotné hranici legálnosti. Stínová ekonomika je mezní oblastí, která částečně zasahuje jak do legální, tak i nelegální části ekonomiky. Důležitost je zde v aktivním jednání subjektu v podobě zastírání a utajování vykonaných činností, či získaných příjmů (jak za služby, tak za zboží). Ideální stav subjektu v této sféře je, když činnost definitivně proběhla (tzn. subjekt vykonal činnost, za kterou dostal zaplacenou či byla poskytnuta určitá protislužba), ale ani samotná činnosti, ani příjmy z ní nejsou prokazatelné, tudíž ani regulovatelné či zdanitelné.

Už z úvodu je zřejmá jistá nepřesnost v tom, který z pojmů je nejpriznáčnější. Každá interpretace pojmu může částečně pozměnit úhel pohledu na danou problematiku. I z toho důvodu je možné pojem chápat různými způsoby. Do přiznačnosti a přesnosti daného pojmu vstupuje i rozměr cizojazyčnosti, kdy se v německém jazyce bavíme o „Schattenwirtschaft“, v italštině „economia sommersa“, v anglickém jazyce o „shadow economy“, zatímco například ve francouzštině „economic souterraine“, (doslovný překlad „podzemní ekonomika“) a v holandštině pak například pojem „grijsze sector“ (doslovný překlad „šedý sektor“). Můžeme si tak povšimnout menších úprav

v určitých jazycích, ktoré môžu prispívať k prípadným nesrovnalostem a nedostatečne jasným prúnikúm a pochopením interpretací napříč jazyky.³

„Stínová ekonomika se tvoří na historických základech, avšak její rozsah může jak absolutně, tak i relativně kolísat. Jedním z důvodů takového pohybu může být cyklický vývoj ekonomiky. V případě ekonomického poklesu dochází ke zostření konkurence a pro mnohé firmy se stává otázkou života a smrti právě přechod od legálních k nelegálním aktivitám.“⁴

Stínová ekonomika se nejčastěji objevuje v oblastech mikroekonomiky. Úniky se tak mohou zdát nedůležitými či zanedbatelnými, ale v celkovém měřítku se ročně stínová ekonomika nakumuluje a tvoří odhadem 10–15% podíl hrubého domácího produktu v České republice. Dle studie je možné dojít k závěrům, že v České republice se jedná nejvíce o činnosti (výroba, distribuce, výkon, prodej) v oblastech jako jsou potraviny, oblečení, cigarety, alkohol, stavebních práce, autoopravy, catering a hotelové služby a úprava zevnějšku lidského těla (kosmetika, kadeřnické práce, masáže apod.).⁵

3.2 Definice stínové ekonomiky

Jednoznačné definování problematiky odborníky je z určitých důvodů zatím nejednotné. Zatím se stále odborníkům nepodařilo postihnout celou oblast jednou definicí, tak, aby byla kompletní a všeobecná. Definice stínové ekonomiky si jsou v určitých ohledech podobné, avšak není stanovena jedna přesná, jednoznačná univerzální, všemi odborníky uznávaná definice stínové ekonomiky.

Smith definuje stínovou ekonomiku na základě zahrnutí všech aktivit jako: *„Tržní a netržní výrobu zboží a služeb, ať už legální nebo nelegální, která uniká odhalení nebo je záměrně vyloučena z oficiálních odhadů hrubého domácího produktu.“⁶*

³ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 11. ISBN 978-80-86846-21-7

⁴ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 30. ISBN 978-80-86846-21-7

⁵ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20], s. 6. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

⁶ Definitions. SMITH, Philip. Assessing the Size of the Underground Economy: the Statistics Canada Perspective. Ottawa, Canada, 1994, s. 3–5.

Fialová a Fiala definují stínovou ekonomiku jako: „Část produkce, která nevchází do vykazovaných ukazatelů souhrnu produkce vytvořené v ekonomice za určité období. Práce prováděné načerno.“⁷

Fassmann ji ve svém díle Stínová ekonomika a práce na černo definuje jako: „příjmy a činnosti, jejichž nejbyťostnějším zájmem je, aby zůstaly skryty (alespoň před orgány státního represivního aparátu), dále neformální aktivity nebo transakce, které nezahrnují platby a které jsou určeny ušetřit nákupy a konečně ty činnosti, které v konečném důsledku sice vedou k oficiálním příjmům, ale jejich samotný zdroj či lépe řečeno cesta jejich nabytí je v rozporu s platnými zákonnými pravidly, nařízeními a dohodami.“⁸

Juračka definoval stínovou ekonomiku jako „tu část ekonomiky, jejíž činnost je zatajována a která se vymyká státnímu usměrňování a zdaňování.“⁹

Definici, kterou zveřejnil Eurostat v rámci své publikace Základy budování systému národních účtů (Essential SNA - Building the basics):

„Nepozorovaná ekonomika se vztahuje na všechny produktivní činnosti, které nemusí být zachyceny v základních zdrojích dat používaných pro sestavování národních účtů. Jsou zde zahrnuty činnosti: podzemní, neformální (včetně těch, které provozují domácnosti pro vlastní konečné použití), nezákonné a jiné činnosti, které jsou vynechány z důvodu nedostatku v základním programu sběru dat.“¹⁰

⁷ Stínová ekonomika. FIALOVÁ, Helena a Jan FIALA. Ekonomický slovník: s odborným výkladem česky a anglicky. 3. vydání. Praha: A plus, 2014, s. 256. ISBN 987-80-87681-02-2.

⁸ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 25. ISBN 978-80-86846-21-7

⁹ JURAČKA, Václav., a kol. Makroekonomie. 3. vydání. Praha: Grada, 2017, s. 36. ISBN 978-80-271-0251-8.

¹⁰ The Non-Observed Economy. Essential SNA: Building the basics [online]. 2014, s. 121 [cit. 2021-12-22]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5937349/KS-GQ-14-008-EN.PDF.pdf/dead3c43-51bb-4833-b4c5-f2f0d951bc52?t=1414783009000>

JAJKOWICZ, Ondřej. Determinanty stínové ekonomiky. Ostrava, 2019. Doktorská dizertační práce. Vysoká škola Báňská-technická Univerzita Ostrava. Vedoucí práce doc. Ing. Mariola Pytlíková, Ph.D. s. 12–13.

Tabulka 1 Taxonomie typů podzemních ekonomických činností

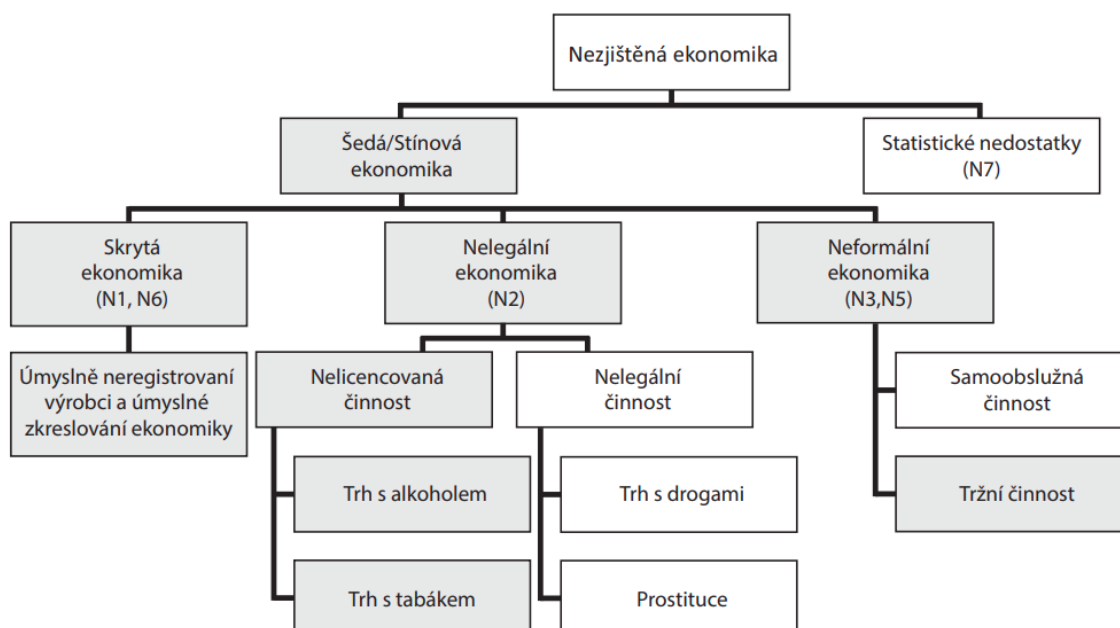
Druh aktivit	Peněžní transakce		Nepeněžní transakce	
Nelegální aktivity	Obchod s kradeným zbožím; výroba a obchod s drogami; prostituce; hazardní hry; pašování; podvody, obchodování s lidmi a zbraněmi		Směna drog, kradeného zboží, pašování atd. Produkce nebo pěstování drog k vlastním účelům. Krádeže pro vlastní potřebu.	
	Daňový únik	Vyhýbání se daňovým povinnostem	Daňový únik	Vyhýbání se daňovým povinnostem
Legální aktivity	Nepřiznané příjmy ze samostatné výdělečné činnosti; mzdy, platy a aktiva z neohlášené práce spojené s legálními službami a zbožím	Zaměstnanecké slevy a jiné výhody	Výměna legálních služeb a zboží	Všechna práce, co člověk dělá pro osobní využití, a pomoc sousedů

Zdroj: Vlastní zpracování na základě: SCHNEIDER, Friedrich. The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know? [online]. Linz, 2012 [cit. 2021-12-20]. s. 5. Dostupné z: <https://ftp.iza.org/dp6423.pdf>. Johannes Kepler University of Linz and IZA.

Tabulka vytvořená odborníky, může dopomoci k ujasnění, jak rozdílů, tak spojitostí stínové ekonomiky s legálním i nelegálním sektorem. Ať se jedná o zde zmíněné rozdělení na nelegální a legální aktivity, je patrné, že stínová ekonomika tak působí jako určitá oblast, jenž zasahuje do obou zmíněných oblastí. Označení posledního řádku jako „Legální aktivity“ se může zdát částečně zavádějící, jelikož v Českém právním rámci jsou jisté zmíněné aktivity brány jako protiprávní, tudíž i nelegální. Opětovně tedy narážíme na částečné bariéry tvořené rozdíly v různých zemích, stejně tak jako v interpretaci určitých pojmů různými jazyky.

3.3 Struktura stínové ekonomiky

Obrázek 1 Struktura stínové ekonomiky

Zdroj: Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20], s. 8. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

Jasný, jednoduchý a srozumitelný, převzatý obrázek grafického znázornění rozdělení stínové ekonomiky ilustrativním způsobem poskytuje rychlou orientaci dělení stínové ekonomiky. Je zde názorně jasné, že je možné stínovou ekonomiku rozdělit do 3 základních oblastí, a to na skrytou ekonomiku, nelegální ekonomiku a neformální ekonomiku. Všechny zmíněné druhy stínové ekonomiky budou následně charakterizovány.

3.3.1 Skrytá ekonomika

Je oblastí legálně vyprodukovaných služeb nebo zboží jejichž existence je však záměrně skryta před státními orgány. Důvodem pro skrytí je vyhnutí se zdaňovací povinnosti, či umělé snížení příjmů a docílení co nejnižší míry zdanění. I do této oblasti je možné zařadit daňové úniky, ale například i práci na

černo. Z určitého úhlu pohledu takto specifikovaná oblast může být interpretována i jako samotná stínová ekonomika, ačkoliv se tedy jedná o její součást.¹¹

3.3.2 Nelegální ekonomika

Oblast je spojená s oblastí zboží a služeb, jejich výroba, prodej, držení či poskytování je v rozporu se zákony. Zde je zásadním problémem proti legálnosti. Jinak funguje obchod identicky jako v legální zóně (nabídka ovlivňuje poptávku...). Mimo jasné porušení legálnosti aktivit jde i o porušení nezbytnosti platit daně z příjmů za tyto činnosti. Jedná se o činnosti jako prodej a distribuce drog, prostituce, přes daňové úniky, až po problematiku nelicencovaného alkoholu či padělaného zboží.¹²

3.3.3 Neformální ekonomika

Je tvořena osobami (fyzickými či právníckými), které poskytují služby v domácnostech, avšak nejsou vedeny jako registrovaný subjekt vykonávající tuto činnost. U činností a produktů této oblasti se jedná spíše o morální hledisko, kdy produkce vlastní výroby, či občasná výpomoc nejsou regulovány či daněny. I z tohoto důvodu se na danou oblast nezaměřují určitá opatření a regulace ze strany státu (do doby, pokud činnosti nejsou vykonávány za příjmy a výkon poté odpovídá určité formě podnikání).¹³

Oblasti se mohou navzájem prolínat a doplňovat a v určitých případech nemusí být jednoznačné samotné zařazení dané činnosti. Ne každý z autorů si však oblasti interpretuje identicky. Podle Gersunyho se jedná o „*Podzemní ekonomiku, Komunální ekonomiku a Rodinnou ekonomiku domácností*.“¹⁴

¹¹ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20], s. 8. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

¹² Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20], s. 8. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

JUREČKA, Václav a kolektiv. Makroekonomie. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, s. 36-37. Expert (Grada). ISBN 978-80-271-0251-8.

¹³ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20], s. 8. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

JUREČKA, Václav a kolektiv. Makroekonomie. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, s. 36-37. Expert (Grada). ISBN 978-80-271-0251-8.

¹⁴ GERSHUNY, Jonathan. The informal economy: Its role in post-industrial society [online]. London, 1979 [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/44546959_The_informal_economy_its_role_in_post-industrial_society_J_I_Gershuny

Dle OECD se pak jedná o formulaci: „*Podzemní produkce, Nelegální produkce, Produkce neformálního sektoru, Domácí produkce pro konečné vlastní užití*.“¹⁵ Úřadu Eurostat pojednává v této oblasti o „*Podzemních aktivitách, Nelegálních aktivitách, Produkci domácností pro vlastní konečné využití, Nepozorované neformální aktivity*“.¹⁶ Ačkoliv jsou názvy různých autorů či organizací uváděny jemně upravené či pozměněné, jedná se však o identické oblasti, které jsou identifikovány stejně.

3.4 Příčiny stínové ekonomiky

Ekonomicky aktivní subjekty vždy hledají možnost pro to, jak si přilepšit. Kvůli tomu porovnávají své možnosti, a to jak v legálním, tak popřípadě i nelegálním sektoru. Stát vytváří určité rámce, ve kterých se mají osoby a organizace pohybovat, avšak ponechaná volnost mezi těmito hranicemi. I určitá volnost a svobodná vůle rozhodovat se může svést subjekty do stínové ekonomiky. Subjekty s cílem produkce „více za méně“ dohnají svou hospodárnost a efektivnost až k hranicím možností. Osoby i organizace tak analyzují své možnosti na ekonomickém trhu a vybírají si cesty, kterými se ubírat. Poměr mezi náklady a výnosy je zde primární rovinou. Subjekty tak zkoumají, zdali se jim i jednání, které není plně podle pravidel, vyplatí. Pokud si tak subjekt, dle svého osobitého pohledu na činnost spočítá, že jeho jednání, ačkoliv nemusí být zcela legální, se mu vyplácí, může se subjekt vrhnout do mezních aktivit a do šedé zóny ekonomiky. Subjekty jsou ovlivněny jistými faktory, které budou v dalších částech zmíněny. Jedná se, jak o faktory ekonomického, sociálního, ale i psychologického rázu, které subjekt v rámci analýzy a rozhodování se subjektu zhodnocuje.¹⁷

¹⁵ OECD. *Measuring the Non-Observed Economy: A Handbook*. Paris, 2002. s. 37–41. ISBN 92-64-19745-1.

¹⁶ The Non-Observed Economy. *Essential SNA: Building the basics* [online]. 2014, s. 122 [cit. 2021-12-22]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5937349/KS-GQ-14-008-EN.PDF.pdf/dead3c43-51bb-4833-b4c5-f2f0d951bc52?t=1414783009000>

¹⁷ SCHNEIDER, Friedrich. *The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know?* [online]. Linz, 2012 [cit. 2021-12-20]. s. 8–10. Dostupné z: <https://ftp.iza.org/dp6423.pdf>. Johannes Kepler University of Linz and IZA.

BECKER, Gary. *Essays in the Economics of Crime and Punishment: Crime and Punishment: An Economic Approach*. Chicago, 1974. Essay. University of Chicago and National Bureau of Economic Research. s. 2–5. ISBN 0-87014-263-1

Fassmann pak rozděluje příčiny stínové ekonomiky na systémově nezávislé a systémově závislé příčiny:

3.4.1 Systémově nezávislé příčiny

Jsou odvozeny od toho, že ekonomicky fungující trh je narušen zásahy ze strany státu, ať už se jedná o regulace nebo vytvořený daňový systém. „*Jde tedy – zjednodušeně řečeno o střet absolutních ekonomických (ale i sociálních, ideologických aj.) zájmů jednotlivce a určitých ohraničených skupin na jedné straně a zájmů společnosti jako celku na straně druhé.*“¹⁸

3.4.2 Systémově závislé příčiny

Jsou pak rozděleny dle druhu ekonomiky, a to na tržní, centrálně plánované, transformující se z centrálně plánované do tržní. U tržních ekonomik je hlavní příčinou silná role státu při regulování hospodářství pomocí daňové politiky státu. Ekonomické subjekty jsou tak nepřímo nuceni pro nespočetnou konkurenci co nejvíce snižovat své náklady, aby na trhu vůbec přežili. V centrálně plánovaných ekonomikách hraje důležitou roli mimo regulatorní zásahy státu v podobě odvodového systému, společenské vlastnictví. To je doprovázeno zneužíváním ve složkách státní moci k privatizování. Další příčinou je nerovnováha trhu zboží, kdy se vyskytuje na trhu nedostatek určitých komodit, které tak přímo vybízí soukromé subjekty k vytváření stínové ekonomiky. U transformujících ekonomik se stupňuje míra zneužívání privatizace a dochází tak k častým šedým aktivitám. Zároveň je v důsledku vytváření nových změn systému a křehkosti nestabilitě nově zaváděných pravidel na trhu se vytváří skuliny, kde je systém oslaben, a to je další příčinou tvorby stínové ekonomiky.¹⁹

¹⁸ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Sonda, 2007, s. 29. ISBN 978-80-86846-21-7

¹⁹ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Sonda, 2007, s. 31–37. ISBN 978-80-86846-21-7

3.5 Faktory ovlivňující stínovou ekonomiku

Již byli objasněny příčiny vzniku a existence stínové ekonomiky. V této podkapitole se pokusím shrnout jednotlivé rozhodující a důležité faktory ovlivňující vznik, existenci a rozsah stínové ekonomiky. Daně a regulace zde vystupují jako nejdůležitější faktor ovlivňující existenci a rozměr stínové ekonomiky. Tvzení je stvrzeno například i studií Centra ekonomických a tržních analýz z roku 2015.²⁰

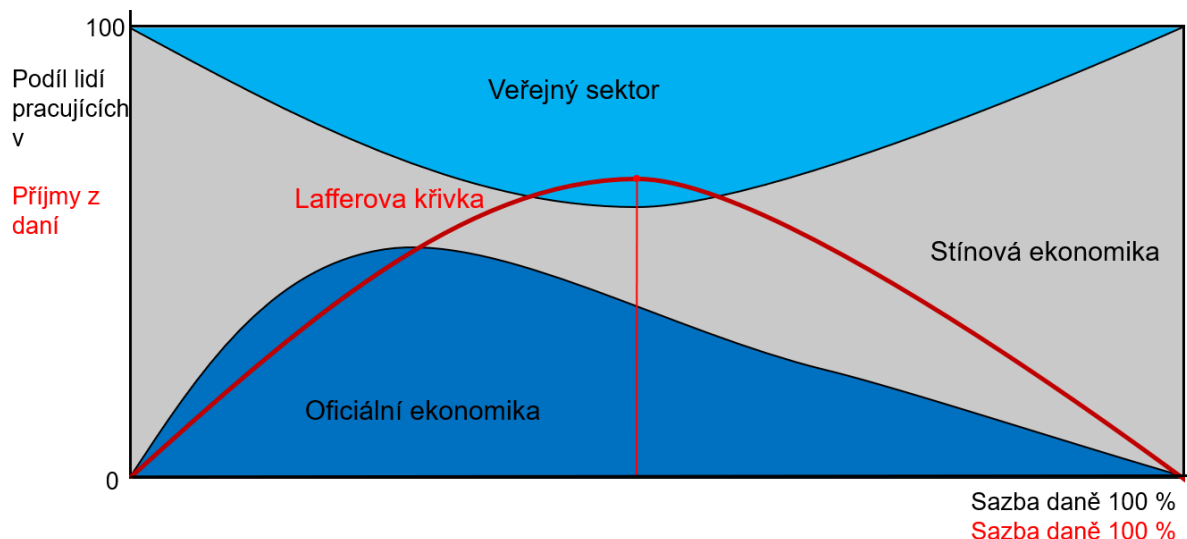
3.5.1 Daně

Do této oblasti jsou zahrnuty jak daně samotné, ale i sociální a zdravotní pojištění, které je v rámci každé výdělečné činnosti nezbytné odvádět. Daně jsou jedním z nejdůležitějších, prokazatelných faktorů, který přímo ovlivňuje stínovou ekonomiku. Existuje zde vztah, kde náklady na oficiální zdanění a s nimi spojené nabyté legální příjmy, přímou měrou ovlivňují ochotu plátců nadále daně platit a tím i samotnou stínovou ekonomiku. Samozřejmě, čím vyšší úroveň zdanění, tím menší ochota subjektů platit daně. Rozhodnutí poté závisí plně na subjektech, jestli se odhodlají pouštět do šedé zóny, kde mohou mít díky nedanění svých příjmů vyšší zisky. Není zde důležitá jen míra zdanění, ale celkově daňový proces, pokud je zdoluhavý či obtížný, tak spíše demotivuje než naopak. Hledat správnou

²⁰ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20], s. 9–11. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

míru zdanění, tak aby zatížení nebylo až příliš vysoké, a tak spíše demotivující je dle odborníků nejednoduchý úkol.²¹

Obrázek 2 Lafferova křivka v prolnutí se stínovou ekonomikou

Zdroj: Vlastní zpracování dle: Economic and Industrial Change II. ENSTE, Dominik. Shadow Economy and Institutional Change in EU Accession Countries [online]. 2002, s. 10 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://slideplayer.org/slide/12750124/>

Daňový faktor se odvíjí rovněž i od spokojenosti osob se státem poskytovanými veřejnými statky/službami. Pokud připadá daňovým poplatníkům, že nedostávají veřejné statky a služby v určitém množství a kvalitě, může to ovlivnit jejich úsudek o nutnosti placení daní (povinného pojištění). I oblast jednání úřadů/státu k poplatníkům, může mít efekt na rozhodování poplatníků. Pokud se úřady chovají k poplatníkům jako k „partnerům,“ (než jen jako na hierarchicky rozdělený systém odvodu daní) čímž zacílí na psychologické jádro daňového vztahu, může to zapříčinit vyšší odhodlání k placení daní. Rovněž je tento faktor ovlivněn mírou byrokracie a náročnosti prováděných činností pro samotné placení daní. Jedním z ovlivňujících faktorů této oblasti je i případné sociální a psychické pohnutky jednotlivých subjektů pro (ne)placení daní.²²

²¹ SCHNEIDER, Friedrich. The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know? [online]. Linz, 2012 [cit. 2021-12-20]. s. 12–13. Dostupné z: <https://ftp.iza.org/dp6423.pdf>. Johannes Kepler University of Linz and IZA.

²² SCHNEIDER, Friedrich. The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know? [online]. Linz, 2012 [cit. 2021-12-20]. s. 14. Dostupné z: <https://ftp.iza.org/dp6423.pdf>. Johannes Kepler University of Linz and IZA.

3.5.2 Regulace

Jedná se o regulace určitých oblastí, jako jsou například trh práce, zaměstnávání imigrantů, proces zakládání firem, získávání licencí či minimální mzda. Vyšší intenzita regulací se podepisuje a ovlivňuje svobodu, jak osob fyzických, tak i podnikatelů a osob právnických. Tyto restriktce mohou vést ke zvyšování nákladů, což může být motivem k tomu, aby se subjekt přesunul do stínové ekonomiky. Proto se také oblast regulací odborníky často uvádí jako druhý nejdůležitější faktor ovlivňující stínovou ekonomiku. I zde se odráží morálka osob ovlivněná (ne)správným fungováním státních autorit, jako je například justice či policie.²³

Subjekty jsou více ochotné platit daně a podrobovat se regulacím, pokud celkový systém daňové zátěže a vytvořených regulací odpovídá určité snesitelné míře a zároveň funguje státní aparát.

V druhé části mezinárodního projektu jsou dle závěrů pro velikost stínové ekonomiky v České republice signifikantně rozhodující jisté faktory, i proto se na následně zmíněné faktory zaměřuje legislativní proces v rámci tvorby pomyslných hranic pro zachycení stínové ekonomiky, z více než 60 %:²⁴

- „četnost kontrol a výše pokut;
- daňová morálka spotřebitelů (ochota platit daně v souvislosti se spokojeností s veřejnými službami);
- finanční situace spotřebitelů.“²⁵

²³ SCHNEIDER, Friedrich. The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know? [online]. Linz, 2012 [cit. 2021-12-20]. s. 12. Dostupné z: <https://ftp.iza.org/dp6423.pdf>. Johannes Kepler University of Linz and IZA.

²⁴ Závěry. Mezinárodní analýza stínové ekonomiky: Směřují státní intervence na skutečné příčiny vzniku stínové ekonomiky a co stimuluje její růst? Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. 1.10.2019 [cit. 2021-4-19], s. 8. Dostupné z: <http://eceta.cz/mezinarodni-analyza-stinove-ekonomiky-smeruji-statni-intervence-na-skutecne-priciny-vzniku-stinove-ekonomiky-a-co-stimuluje-jeji-rust/>

²⁵ Závěry. Mezinárodní analýza stínové ekonomiky: Směřují státní intervence na skutečné příčiny vzniku stínové ekonomiky a co stimuluje její růst? Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. 1.10.2019 [cit. 2021-4-19], s. 8. Dostupné z: <http://eceta.cz/mezinarodni-analyza-stinove-ekonomiky-smeruji-statni-intervence-na-skutecne-priciny-vzniku-stinove-ekonomiky-a-co-stimuluje-jeji-rust/>

3.5.3 Zastrásování

Spjatost zastrašování a pohrůzek sankcemi a tresty jsou spjaté se snížením stínové ekonomiky. Čím vyšší jsou tresty a sankce za prokázané aktivity stínové ekonomiky, tím se i menší počet osob a organizací bude pro tuto oblast ekonomiky angažovat. Subjektům se přestávají vyplácet činnosti spojené se stínovou ekonomikou. Na jedné straně zisky/výnosy jsou při vysokých trestech a sankcích nedostatečně výhodné oproti nákladům na obcházení zákona a případné riziko dopadení. V případě zveřejňování sazeb a trestů, aktivně zaměřené proti stínové ekonomice by mohlo mít částečný dopad na její snížení. To je však podmíněno rovněž i frekvencí kontrol, jejich zaměřením, kvalitou a celkově mírou dopadení subjektů a následného prokázání šedých činností a konečného trestu.²⁶

3.5.4 Míra dopadení

Dopadnout subjekty, které provozují, či se jinak angažují v oblasti stínové ekonomiky je důležité z více hledisek. Ačkoliv je v této oblasti míra dopadení důležitá, nejedná se o primární úkol státu. Primárním úkolem státu je vytyčení daných činností a aktivit provozovaných na pomezí legálnosti a určit jim jasné hranice a postihnout je formou určité míry zdanění, tak aby se subjektům nevyplácelo jednat v šedé zóně ekonomiky, která může být postihnutelná. Subjekty si tak uvědomí, že činnosti a náklady, které vykonávají na to, aby ušetřily na zdanění dané činnosti, tak budou v nepoměru se sankcemi a mírou státní regulace dané činnosti. To by mělo vést k následnému částečnému, až celkovému přechodu subjektů ze stinné zóny, do plně legální ekonomiky.

3.5.5 Ostatní faktory

Psychologické a sociální faktory mohou rovněž být poměrně důležitým hlediskem, pro subjekt rozhodující se mezi legální a šedou ekonomikou. Pokud je například subjekt dopaden, může to na něj mít nemalé dopady právě i z hlediska sociálních a případně i psychologických dopadů.

²⁶ FELD, Lars a Friedrich SCHNEIDER. Survey on the Shadow Economy and Undeclared Earnings in OECD Countries. Heidelberg, Germany, 2010, s. 115–116.

Důležitou oblastí je i celkový stav ekonomické integrity a kontroly funguje a je vymáháno jeho dodržování. Čím méně funguje veřejný sektor, tak jak by měl a vytváří se v něm nelegální jevy jako například korupce, tím i upadá míra a ochota subjektů podřízovat se daním a regulacím.²⁷

Tabulka 2 Faktory ovlivňující stínovou ekonomiku

Faktory	Vliv na stínovou ekonomiku (v %)	
	a)	b)
Zvýšení daňové a odvodové zátěže	35-38	45-52
Kvalita státních institucí	10-12	12-17
Převody	5-7	7-9
Zvláštní regulace na trhu práce	7-9	7-9
Služby veřejného sektoru	5-7	7-9
Daňová morálka	22-25	-
Vliv všech faktorů	84-98	78-96
a) Průměrné hodnoty 12 studií		
b) Průměrné hodnoty empirických výsledků 22 studií		

Zdroj: Vlastní zpracování na základě: Other Public Institutions. SCHNEIDER, Friedrich. The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know?. Linz, 2012, s. 15.

3.6 Nástin historie

„Stínové aktivity všeobecně pramení v dobách válek, sociálních nepokojů, politických krizí či při přírodních katastrofách. Je však otázkou, zda je možno tyto teze chápat ve významu absolutním.“²⁸

Pokud se nedaří státu vše správně a v určité míře regulovat a dostává se do ekonomických, politických, finančních či jiných problémů může se to právě odrazit v podobě zvýšení stínové ekonomiky. Pokud se podíváme od historie můžeme si zmínit solnou daň zavedenou již ve 13. století ve Francii, kdy začalo být její množství a prodej regulovány. Další oblast, která se dočkala regulací ze strany byla okna, která byla daněna v 17. a 18. století ve Velké Británii,

²⁷ Other Public Institutions. SCHNEIDER, Friedrich. The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know?. Linz, 2012, s. 13–14.

²⁸ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 30. ISBN 978-80-86846-21-7

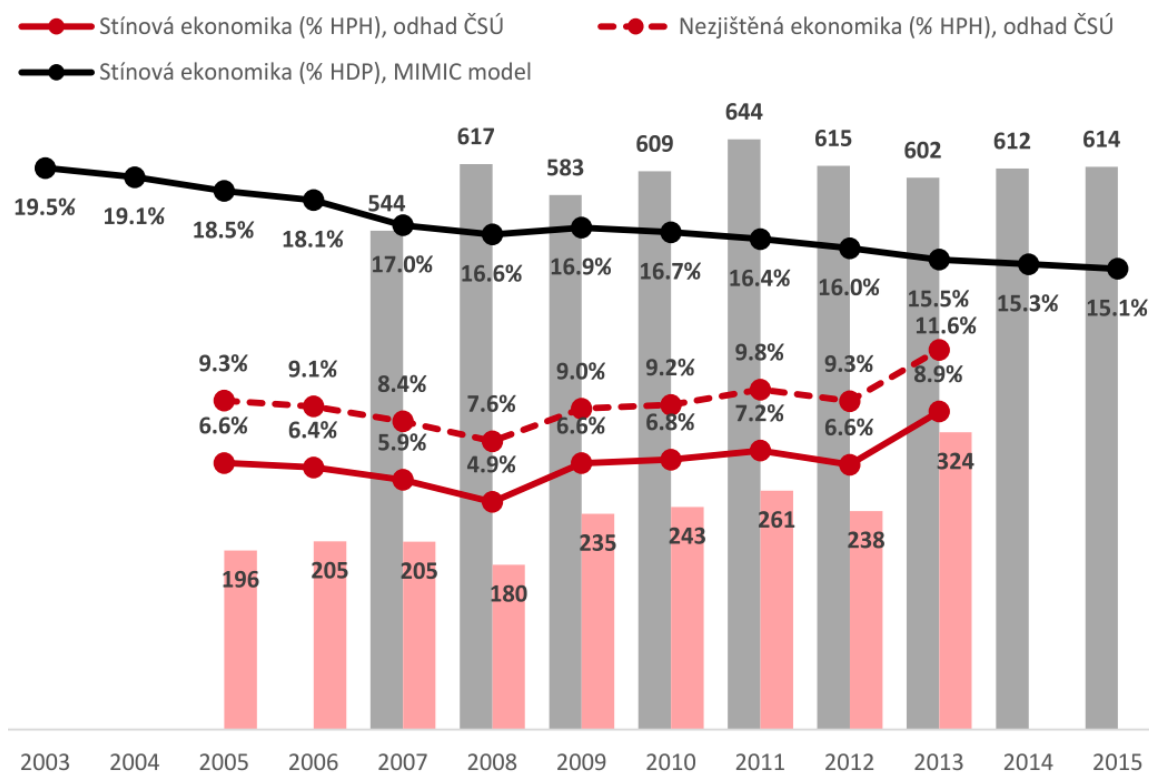
což u obyvatel vyvolalo nemalou úroveň nevěle, a tak si obyvatelé okna zazdívali, aby tak předešli vysokému zdanění. I ve 20. století, však byla regulována specifická oblast výroby a poskytování alkoholu (prohibice). Kompletní zákaz či striktní omezení výroby a distribuce alkoholu byli často překračováni a pohybovali se od nelegální do šedé ekonomické sféry.²⁹

Zhruba 10 let zpátky byla přímo v České republice methanolová kauza, kdy byl prodáván methylalkohol, jako konzumní alkohol, jehož následkem bylo přes 40 mrtvých a mnoho případů částečného či trvalého poškození zraku osob. Poté byla výroba, prodej a vývoz destilátů z České republiky zakázán a podrobován přísným kontrolám a jiným restrikcím.

I z letmého náhledu do historie v oblasti stínové ekonomiky jsou patrné pojmy regulace a zdanění. Ty vytváří meritorní oblasti, které ovlivňují vznik a rozsah stínové ekonomiky.

²⁹ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20], s. 9. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

Obrázek 3 Vývoj stínové ekonomiky v České republice

Zdroj: Vývoj stínové ekonomiky v České republice Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 15. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

V posledních letech se odhady stínové ekonomiky vůči hrubému domácímu produktu pohybovali v České republice kolem 10 % hrubého domácího produktu. Jedná se však samozřejmě pouze o odhady, popřípadě výpočty. Podle měřicí metody MIMIC, jak graf naznačuje, je zde patrný postupně snižující se trend procentuálního podílu stínové ekonomiky na celkovém hrubém domácím produktu České republiky. Z grafu je však odhad podílu stínové ekonomiky podle Českého statistického úřadu znatelně nižší mírou a zároveň je možné si povšimnout samotné linky, která má jakýsi kolísavý charakter.

Tabulka 3 Vývoj stínové ekonomiky v ČR letech 2010-2019 (2018 nenalezena data)

Rok	Podíl k HDP v %	Odhad v miliardách Kč
2010	16,6	662
2011	16,4	666
2012	16,0	654
2013	15,5	642
2014	15,3	664
2015	15,1	698
2016	10,9	522
2017	9,2	470
2018	-	-
2019	9,2 %	460

Zdroj: Vlastní zpracování dle: Šedá ekonomika v ČR: Stále uniká přes 600 miliard Kč. Svaz průmyslu a dopravy České republiky [online]. 1.2.2015 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.spcr.cz/pro-media/tiskove-zpravy/8018-eda-ekonomika-v-r-stale-unika-pes-600-miliard-k>

V šedé ekonomice se točí stamiliardy: Tvoří 16 procent českého HDP. Lidovky.cz [online]. 14.12.2014 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/v-sede-ekonomice-se-toci-stamiliardy-tvori-16-procent-ceskeho-hdp.A141212_170803_statni-pokladna_pave

Jak moc šedá je česká ekonomika a jak s tím souvisí EET?. Lidovky.cz [online]. 27.01.2017 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/485212-eet-neplaceni-dani/>

Rozsah "šedé" ekonomiky v ČR se odhaduje na 500 mld. Kč ročně: Jsme pod průměrem Evropy. Kurzy.cz [online]. 24.01.2019 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/480770-rozsah-sede-ekonomiky-v-cr-se-odhaduje-na-500-mld-kc-rocne-jsme-pod-prumerem-evropy/>

Obchod kvete i ve stínu: Zhruba devět procent HDP Česka tvoří šedá ekonomika. Česká televize: Česká televize 24: Ekonomika [online]. 1. 10. 2019 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2938913-obchod-kvete-i-ve-stinu-zhruba-devet-procent-hdp-ceska-tvori-stinova-ekonomika>

Základní ukazatele národního hospodářství v České republice. Český statistický úřad [online]. 2021 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/143522130/32018121_0401.pdf/b3ff4c9f-6543-4add-b3bf-125b36536dd9?version=1.1

3.7 Měření stínové ekonomiky

Oblast měření stejně jako definování stínové ekonomiky není pro odborníky nikterak jednoduchou úlohou. Už ze své podstaty je stínová ekonomika skrytá, jak od regulací, zdanění, tak i od její evidence a tím i možnosti jí měřit. Snahy o měření jsou tedy spíše snahy o více či méně přesné odhadnutí velikosti stínové ekonomiky. Každá z metod má své klady i zápory. Proto určité kruhy odborníků upřednostňují jisté metody oproti metodám jiným z důvodu dosažení odhadu co nejbližšího reálnému rozsahu stínové ekonomiky. Jistí autoři dělí metody měření stínové ekonomiky do dvou oblastí, a to na přímé a nepřímé metody. Určití autoři a studie jsou však toho názoru, že podmnožina nepřímých metod měření nazvaná „modelové přístupy“ tak tvoří samostatnou třetí metodu.³⁰

3.7.1 Přímé metody

Odráží hlavně mikroekonomický charakter stínové ekonomiky. Je možné do těchto metod zařadit například výběrové šetření a sledování daňových úniků.

1.1.1.1 Výběrové šetření

Je tvořeno na základě přímého dotazování respondentů v rámci rozhovoru či dotazníků. Určité nedostatky této metody jsou například v problematice výběru respondentů, obsahovém vymezení dotazů/rozhovorů, ale i relevance odpovědí.³¹

1.1.1.2 Metoda sledování daňových úniků

Jinak také metoda sledování daňových auditů, která se vytváří: *„Na základě údajů poskytnutých daňovými úřady týkajících se určité části populace (prakticky jde o výsledky namátkových kontrol daňových poplatníků) se vykonstruuje určitý model daňového úniku či podvodu, který je poté zevšeobecněn na zbytek země.“³²*

³⁰ SCHNEIDER, Friedrich. The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know? [online]. Linz, 2012 [cit. 2021-12-20]. s. 6–8. Dostupné z: <https://ftp.iza.org/dp6423.pdf>. Johannes Kepler University of Linz and IZA.

Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. s. 12–13. [cit. 2021-9-20]. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

³¹ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Sonda, 2007, s. 47. ISBN 978-80-86846-21-7

³² Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Sonda, 2007, s. 47. ISBN 978-80-86846-21-7

Zde jsou jistými nedostatky zaměřování se pouze na daňové podvody a možnost zachycení pouze registrovaných subjektů, což může značně omezit konečné výsledky této metody.³³

Dosah a efektivnost těchto metod jsou ovlivněny subjekty, které jsou individualisticky ovlivněny k nepřiznávání všech stínových aktivit anebo nejsou postihnuty v rámci daňových úniků poskytnutých příslušnými úřady. Tím výsledky těchto metod tvoří spíše spodní hranici změřené stínové ekonomiky. Metody se tak používají spíše jako doplňkové či doprovázející v kombinaci s jinými metodami měření.³⁴

3.7.2 Nepřímé metody

Nepřímé metody jsou vázány na makroekonomické ukazatele, které svými změnami v čase mohou poukazovat na stínovou ekonomiku.³⁵ Nepřímé metody je možné dělit na:

- a) *„metody rozporů (the discrepancy methods)*
- b) *monetární metody (the money market methods)*
- c) *metody trhu práce (labour market methods)*
- d) *metody fyzického inputu (physical input methods)*
- e) *vícefaktorové kombinované metody (compound methods)*³⁶

1.1.1.1 Metody rozporů

Metody vychází z toho, že velikost stínové ekonomiky je možné změřit z rozdílu mezi příjmy a výdaji v oficiální ekonomice. Kdy příjmy a výdaje by se měli rovnat, avšak tomu tak není, vytvořený rozdíl je tak tvořen příjmy ze stínové ekonomiky. Odborníci však poukazují u této metody na nedostatky v oblasti příjmů neutracených v legální ekonomice či na vzniklé nepřesnosti v měření.³⁷ Jinou

³³ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 47–48. ISBN 978-80-86846-21-7

³⁴ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 12. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

³⁵ JAJKOWICZ, Ondřej. Determinanty stínové ekonomiky. Ostrava, 2019. Doktorská dizertační práce. Vysoká škola Báňská-technická Univerzita Ostrava. Vedoucí práce doc. Ing. Mariola Pytlíková, Ph.D. s. 15.

³⁶ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 48. ISBN 978-80-86846-21-7

³⁷ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 12. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

interpretací metod rozporů může být rozdíl mezi registrovanými příjmy z HDP a příjmy reálně získanými z národních účtů. Zde dle určitých odborníků, mimo možných chyb v kalkulaci a měření, vyvstávají nepřesnosti v nekompletním zahrnutí stínové ekonomiky do oficiálního odhadu HDP dle národních účtů. Konfliktní zde může být i vyčlenění oblastí výjimek a osvobození od daní z příjmů. Je zde možné zmínit i metodu výdajů k měření neregistrované ekonomiky, která je spíše mikroekonomicky orientovaná, a to na výdaje a příjmy obyvatelstva. Ačkoliv obyvatelé své příjmy raději podhodnotí, výdaje už ne natolik, z čehož tato metoda čerpá a dle registrovaných výdajů odvodí skutečné příjmy.³⁸

1.1.1.2 Monetární metody

Základem monetárních metod je orientace na to, že stínová ekonomika je uskutečňována pouze skrze hotovostní transakce. I přes určité nedostatky jistých monetárních metod (například ovlivnění poptávky nejen stínovou ekonomikou; nerovnoměrný obrat peněz ve stínové a oficiální ekonomice) se jedná o metody, které jsou dosti rozšířené. „Mezi tyto metody lze zařadit jak metodu transakční, tak metodu poptávky po peněžních zůstatcích.“³⁹ Metody vychází z předpokladu, že hotovostní platby jsou téměř nedohledatelné a pokud „objem hotových peněz v určitém časovém úseku stoupne nad „normálně pozorovatelnou (relativní) hodnotu,“ ukazuje to na existenci činností ve stínové ekonomice.⁴⁰

1.1.1.3 Metody trhu práce

Metody jsou orientované na trh práce a čerpají z myšlenky navýšení počtu osob podílejících se na stínové ekonomice trhu práce v případě, kdy oficiální sektor trhu práce ztrácí své počty pracujících. Předpokladem v oblasti působení této metody je tedy pouze zaměření na trh práce, což pro výsledek celkového vyjádření stínové ekonomiky může být značně omezující. Fakt toho, že osoby působící v legální sféře, se mohou částečně svými činnostmi podílet i na stínové ekonomice, je rovněž pro výslednou výši stínové ekonomiky kompromitující. Už

³⁸ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Sonda, 2007, s. 50–51. ISBN 978-80-86846-21-7

³⁹ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 12. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

⁴⁰ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Sonda, 2007, s. 51. ISBN 978-80-86846-21-7

ze své podstaty tak metody trhu práce ohraničují oblast možných získaných výsledků, a proto je jistí odborníci využívají primárně pro oblast zkoumání a měření „práce na černo“, jako jedné z částí stínové ekonomiky.⁴¹

1.1.1.4 Metody fyzického inputu

Tato metoda cílí na změření stínové ekonomiky na základě využitých fyzických inputů, nejčastěji se jedná o využití vstupu spotřebované elektrické energie, avšak je sem možné zařadit například i ropu, uhlí, osivo a stavební materiály. V případě, že reálně spotřebované množství vstupů převyšuje jejich zaevidovanou spotřebu, může se tak jednat o vstupy využitě k produkci v rámci stínové ekonomiky. Odborníky je při měření využíván například vztah mezi spotřebou elektrické energie a růstem HDP. Metoda má však rovněž své nedostatky, v návaznosti například na minimální, až nulovou spotřebu vstupů (například elektrické energie) při určitých činnostech stínové ekonomiky. Dále je zde odborníky zmiňována možnost nepřesností metod, kvůli poměru potřebných vstupů a získaných výsledků na základě technologického vývoje.⁴² Je zde možné zařadit Kaufmann–Kaliberdovu metodu a metodu Lackó.⁴³

1.1.1.5 Více–faktorové kombinované metody

Tyto metody jsou vytvořené z vazeb mezi příčinami a důsledky stínové ekonomiky, čímž zároveň zkoumá, za jakých okolností a co motivuje osoby k působnosti v šedé ekonomice.⁴⁴ Je možné sem zařadit například „metodu nenaplněné proměnné“. *„Tato metoda je založena na myšlence, že stínová ekonomika je na jedné straně ovlivňována /determinována) řadou faktorů (reálné vnímané daňové zatížení, příspěvky na sociální pojištění, daňová morálka, břemeno předpisů a regulačních zásahů státu, míra nezaměstnanosti*

⁴¹ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 56–58. ISBN 978-80-86846-21-7

Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 12. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

⁴² Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 58. ISBN 978-80-86846-21-7

Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 12. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

⁴³ ŽÍDKOVÁ, Hana. Diskuse k metodám odhadu stínové ekonomiky. Acta Oeconomica Pragensia 2012, č. 20 (6): s. 9. Dostupné z: <https://www.vse.cz/aop/384>

⁴⁴ ŽÍDKOVÁ, Hana. Diskuse k metodám odhadu stínové ekonomiky. Acta Oeconomica Pragensia 2012, č. 20 (6): s. 9. Dostupné z: <https://www.vse.cz/aop/384>

a disponibilní příjem) a na druhé straně je ji možno identifikovat řadou ukazatelů (míra účasti na trhu práce, odpracovaná doba v oficiální ekonomice, růst reálného HDP).⁴⁵ Další metoda, kterou je zde možné zmínit je LISREL.

3.7.3 Modelové metody

Poslední druh metod, který zmíním je zaměřen na modelování vztahů ve stínové ekonomice. Nejčastěji používanou metodou je zde metoda „Multiple indicators multiple causes“, známou také pod zkratkou MIMIC. Metoda MIMIC je makroekonomickou metodou a funguje na základě analyzování prvků napojených na stínovou ekonomiku, jako jsou příčiny vzniku, indikátory a vyskytující se skryté proměnné. Přesto, že je metoda makroekonomického typu, čerpá i z mikroekonomické sféry a bere si data například z řízených rozhovorů či dotazníků. Metoda je však citlivá a její výsledky závisí na výběru dat, které využívá. Jistí autoři mají za to, že tato metoda vytváří nadhodnocené odhady a tím tak poskytuje spíše horní hranici rozsahu stínové ekonomiky. Do modelových metod je však možné zahrnout i metodu DGE.⁴⁶

„Stále jasněji se ukazuje, že „klasické“ metody nejsou schopny (a to ani zhruba) odhadnout nejen rozsah, ale i vývoj stínové ekonomiky. Publikování odhadů stínové ekonomiky ve formě vývojových řad poměrových ukazatelů tento fakt jen zastírá.“⁴⁷

„Právě zahrnutí legálně nakoupeného materiálu nebo služeb potřebných k produkci ve stínové ekonomice je důvodem, proč někteří lidé kritizují moji práci, konkrétně to, že odhady o velikosti stínové ekonomiky jsou příliš vysoké. Ale v rámci odhadů se nedá rozlišovat mezi neformálními transakcemi a formálními nákupy materiálu k nim. Všechny metody mají své silné stránky

⁴⁵ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 59. ISBN 978-80-86846-21-7

⁴⁶ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 12. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>
Rozhovor: Jsem oddaný své vědě, říká Friedrich Schneider, světová jednička ve výzkumu stínové ekonomiky. Trade-off [online]. 3.11.2015 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <http://trade-off.cz/clanky/rozhovor-jsem-oddany-sve-vede-rika-friedrich-schneider-svetova-jednicka-ve-vyzkumu-stinove-ekonomiky/>

⁴⁷ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 73. ISBN 978-80-86846-21-7

*a slabé stránky, žádná z nich není ideální. Proto se vždy snažím kombinovat několik z nich.*⁴⁸

3.8 Dopady stínové ekonomiky

Dopady stínové ekonomiky pociťuje každý ekonomický subjekt. Její odhady (měření) jsou dle různosti použitých metod v jistých letech v rozmezí od 5 %–30 % hrubého domácího produktu v České republice. Takovýto nezanedbatelný podíl se podepisuje na celkovém hospodářství dané země. Jde však i o to, zda je stínová ekonomika ekonomice dané země ku prospěchu, či k tíži. Už samotný fakt existence stínové ekonomiky a jejího principu má jisté důsledky, ať již negativní či pozitivní.

3.8.1 Pozitivní

Z určitých analýz či průzkumů je však patrné, že ze stínové ekonomiky proudí zpět do oficiálního sektoru až dvě-třetiny příjmů/produkce. Což může opět pozitivně simulovat celkovou ekonomiku daného státu.⁴⁹

Stínová ekonomika může být brána i jako protiváha na určité výkyvy a nedostatky a problémy ekonomického systému v dané zemi. Určité osoby se mohou domnívat, že daňová a regulační politika jsou jen přehnaně striktní vládní opatření, která kvůli své byrokratičnosti omezují práva a svobody. Stínová ekonomika může doplnit nedostatkový sortiment na legálním trhu (přitom poskytovatelé tohoto zboží mohou existovat jen tam, kde je po zboží poptávka v případě, že oficiální sektor tuto poptávku není schopen pokrýt). V dobách krizí a ekonomické recese se tak stínová ekonomika rozrůstá a zajišťuje jak subjekty, které by nebyli schopny své podniky udržet při životě, tak i osoby, kterým se sníží náklady na koupi zboží služeb za zvýhodněné ceny (kvůli obcházení zdanění/regulací). Zároveň se tato skutečnost odráží i v psychice obyvatel a osoby tak nemusí být pod extrémním tlakem, který by je donutil například k plně ilegálním

⁴⁸ Rozhovor: Jsem oddaný své vědě, říká Friedrich Schneider, světová jednička ve výzkumu stínové ekonomiky. Trade-off [online]. 3.11.2015 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <http://trade-off.cz/clanky/rozhovor-jsem-oddany-sve-vede-rika-friedrich-schneider-svetova-jednicka-ve-vyzkumu-stinove-ekonomiky/>

⁴⁹ SCHNEIDER, Friedrich a Dominik ENSTE. SHADOW ECONOMIES AROUND THE WORLD: SIZE, CAUSES, AND CONSEQUENCES [online]. CESifo. Německo, Mnichov, 2020, s. 71 [cit. 2021-9-20].

aktivitám (nárůst kriminality, sebevražd atd.). Trh práce může rovněž profitovat na obou stranách, kdy osoby, jež nemají dostatečnou kvalifikaci, mohou dostat šanci v rámci šedé ekonomiky, což může pomoci i poskytovateli těchto pracovních pozic. Ekonomiky určitých států jsou udrženy v chodu jen díky stínové ekonomice. Tento fakt potvrzují tzv. daňové ráje. Takové země mohou využívat těchto nízkých mír zdanění. Organizace působící po celém světě tak udávají své sídlo v těchto zemích s co nejnižší mírou zdanění, avšak svou činnost vykonávají mimo území daňových rájů. Díky tomu jsou schopny snížit své výdaje v podobě nižších daní, které v jejich domovině mohou být znatelně vyšší.⁵⁰

Ačkoliv je tedy z určitých úhlů pohledu možné brát stínovou ekonomiku jako kladně přínosnou pro ekonomický systém dané země. Mezi odborníky převažuje názor, že podstata negativních efektů převyšuje ty pozitivní. Další myšlenkou je, že většina tezí, tvrzení a snah ospravedlnit stínovou ekonomiku nejsou podloženy relevantními důkazy.⁵¹

3.8.2 Negativní

Jedním a nejspíše i nejdůležitějším negativem, které stínová ekonomika produkuje je podryvání státní ekonomiky v podobě přesunutí prostředků z legální oblasti do nelegální sféry. Nevybrané daně, případně jinak ušlé zisky mohou mít jistý dopad na celkovou hospodářskou politiku dané země.⁵² Tím může být sekundárně narušena i celková její stabilita a pozice na mezinárodním trhu, popřípadě pozice vůči obchodním partnerům či nadnárodním organizacím. Nedostatečné podchycení problematiky, tak může mít za následek nedostatečný ekonomický růst dané země a v přehnaném měřítku může vyústit až do kompletního rozkladu země (v případě že se stínová ekonomika a nelegální sektor rozšíří do míry, kdy jej orgány státu nebudou schopny postihnout).

⁵⁰ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 40–42. ISBN 978-80-86846-21-7

Shadow economies and tax evasion: The case of the Czech Republic, Poland and Hungary [online]. 2020, s. 1–3 [cit. 2021-12-22]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/346653290_Shadow_economies_and_tax_evasion_The_case_of_the_Czech_Republic_Poland_and_Hungary

⁵¹ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 40–42. ISBN 978-80-86846-21-7

⁵² Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 42–43. ISBN 978-80-86846-21-7

Neopomenutelným efektem je prapůvod stínové ekonomiky, a to přesněji snaha obcházet regulace a opatření vydávaná státem, která jsou tvořena na základě zákonů dané země (tzn. obcházení zákonů).

Dalším z negativních efektů plynoucích z existence stínové ekonomiky může být samotné zvyšování daňové zátěže, popřípadě jiné formy regulace zboží a služeb. Výsledkem toho může být upouštění od dodržování regulí a následnému částečnému či úplnému přechodu osob a podniků do šedé zóny. To opětovně působí na legitimní sféru ekonomiky, která je tak ochuzená o skryté, ušlé úniky za zboží a služby, jež by měly být zdaněny.⁵³

Rovněž zde vyvstává problém samotné již zmiňované výše daňové zátěže. Při její nízké hranici se osobám nevyplácí riskovat postihy. V případě, kdy jsou daně či regulace ve vysoké míře, obyvatelé se tak mohou snažit je obcházet a zapojovat se tak aktivně do stínové ekonomiky. Lidé tak porovnávají náklady a výnosy a zjišťují profitabilitu případných stínových aktivit.⁵⁴

Vysoké daně či přehnané regulace mohou mít natolik demotivující charakter, že mohou obyvatelé začít vykonávat většinu drobných domácích prací sami. Místo toho, aby se naplno věnovali své profesi a pracovní náplni, kterou vykonávají, pouštějí se tak do prací, kterým nedostatečně rozumí. Správný a efektivní ekonomický postup by však byl, aby taková osoba najala odborníka, který se specializuje na danou formu práce a zaplatila mu peněz, které získala ze své výplaty a specializovaný odborník odvedl daňovou povinnost jak za práci, kterou vykonal, tak za zboží, které musel pro opravu nakoupit.

Obchodní organizace využívající stínových praktik, tak mohou vyvářet na trhu nerovnosti a do jisté míry omezovat efektivnost produkce/služeb na trhu práce. Tím, že si organizace snižují své náklady na úkor neodvedených daní státu, nejenže porušují zákon, ale rovněž na trhu vzniká nezdravé prostředí podmíněné nekalou soutěží.⁵⁵

⁵³ Problém stínové ekonomiky. JURÁČKA, Václav. Makroekonomie. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 37. ISBN 987-80-271-9266-3.

⁵⁴ HOLMAN, Robert. Základy ekonomie: pro studenty vyšších odborných škol a neekonomických fakult VŠ. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 336. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7179-890-3.

⁵⁵ JAKOWICZ, Ondřej. Determinanty stínové ekonomiky. Ostrava, 2019. Doktorská dizertační práce. Vysoká Škola Báňská-technická Univerzita Ostrava. Vedoucí práce doc. Ing. Mariola Pytlíková, Ph.D. s. 27–28.

Zároveň mohou být působením stínové ekonomiky narušeny informační zdroje, které daná země využívá. Už jen fakt skrytosti a nemožnosti odhalit veškeré stínové aktivity je pro informační sílu dané země nežádoucí.

3.9 Trh práce

Trh práce se velmi často při zmínění stínové ekonomiky objevuje, a to jak v odborných literatuře a článkách, tak i debatách a studiích. Jedná se o oblast, která je tvořena osobami, organizacemi, aktivitami, produkcí a službami, jež jsou vytvářeny mimo rámec (ne)registrované podnikatelské činnosti, za něž je poskytnuta jistá odměna.⁵⁶

K přesnému definování pojmu, je však možné využít například definici Mezinárodní organizace práce, která byla již editována a postupem času se aktualizuje. V roce 2003, dle sedmnácté Mezinárodní konference statistiků práce se tak jedná o „*veškerou placenou práci (tj. samostatně výdělečná činnost i zaměstnávání za mzdu), která není registrovaná, regulovaná nebo chráněna stávajícími nebo regulačními rámci, stejně jako nevýdělečná práce zahrnutá do příjmů společnosti.*“⁵⁷

Trh práce tvoří specifickou část stínové ekonomiky. Tak jako v legální sféře, i zde se jedná o vztah nabídky a poptávky po pracovních silách. Důležitým je často zásadní snaha o zkrácení nároku státu v oblasti povinnosti subjektů odvést patřičný obnos financí na daních. V České republice je pro samotné činnosti v oblasti stínové ekonomiky na trhu práce stal zažitým spojením „práce na černo“.⁵⁸

Provozovatelé podniků tak mohou díky neodvádění daní poskytovat více pracovních míst a tím zaměstnat více osob. V šedé zóně nejsou omezeny státními regulacemi ani nutností odvádět daně což jim poskytuje vyšší návratnost vložených nákladů do procesů. I potencionální zaměstnanci (osoby vyhledávající

⁵⁶ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 21–22. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

⁵⁷ Who should be getting minimum wages: Informal economy workers. International Labour Organization [online]. [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://www.ilo.org/global/topics/wages/minimum-wages/beneficiaries/WCMS_436492/lang-en/index.htm

⁵⁸ Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Soudy, 2007, s. 185–189. ISBN 978-80-86846-21-7

pracovní místa s úmyslem vykonávat pracovní činnosti na černo) tak budou těžit ze státu neodvedených daní, díky čemuž se pro ně stává práce, z daného úhlu pohledu, profitabilnější.

Osoby samostatně výdělečně činné si mohou záměrným obcházením regulací a neuznáváním, ať jen z části, či veškeré činnosti snižují daňovou povinnost. Zároveň mohou provozovat i praktiky jako najímání pracovníků bez potřebné kvalifikace, nelegální zaměstnávání, využívání osob blízkých pro svou činnost apod. Mohou tak ochudit stát a celé jeho hospodářství o nemalé procento zisků, které by opět mohli být použity například i ku prospěchu podnikatelů v zemi.

I v oblasti stínové ekonomiky na trhu práce není vše jen „černo-bílé,“ ale může se jednat o různé odstíny šedi. Například Friedrich Schneider se v rozhovoru vyjádřil takto: *„řekněme, že potřebuji službu instalatéra, protože v mém domě netěsní odpadní trubka. Zavolám kamarádovi, že si seženu materiál, a on mi to opraví načerno. To ale znamená, že musím jet do železářství nebo jiného obchodu, nakoupit materiál, který někdo oficiálně vyrobil a do obchodu dodal, a nákupem odvedu příslušnou daň z přidané hodnoty. Nemůžete jít nakupovat potrubí na černý trh, protože byste v Linci nenašel nikoho, kdo provozuje černý trh s instalatérskými potřebami a rychle vám dodá přesně to, co potřebujete.“*⁵⁹

Tento příklad je velice názorný. Ukazuje možnost, jak mohou probíhat stínové aktivity na trhu práce. Osoba (v příkladu se jedná o kamaráda), která vykonává podnikatelskou činnost, provede úkon mimo její registrovaný rámec (tím pádem se vyhýbá nutnosti platit z ní daně). Osoba, která by měla zaplatit celý úkon, (ve kterém by byla zahrnutá i daň z příjmu daného podnikatele) v tomto případě nakoupila materiál na opravu a tím odvedla alespoň určitou část daně státu. Otázkou u daného příkladu zůstává platba, protislužba či jiná kompenzace „kamarádovi“ za provedený úkon. Zároveň zde však Schneider uvádí

⁵⁹ Rozhovor: Jsem oddaný své vědě, říká Friedrich Schneider, světová jednička ve výzkumu stínové ekonomiky. Trade-off [online]. 3.11.2015 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <http://trade-off.cz/clanky/rozhovor-jsem-oddany-sve-vede-rika-friedrich-schneider-svetova-jednicka-ve-vyzkumu-stinove-ekonomiky/>

i případné zvýšené úsilí, které by muselo být vynaloženo, v případě nutnosti sehnat potrubí na černém trhu.

3.10 Opatření proti stínové ekonomice

Opatření vznikají z různých důvodů. Organizace či statní celek chce zamezit určitou činnost, omezit její rozsah anebo získat z takové činnosti zisk. Opatření mohou působit, jak na výši zdanění, tak i na jiné formy regulace. Buď dané činnosti částečně nebo úplně omezí jejich výkon a může zároveň i stanovit postihy, za jejich neuposlechnutí. Například státní orgány si jsou vědomy rozsahu a dopadů stínové ekonomiky, a proto oblast nikterak neopomíjejí, ale aktivně proti ní bojují. V rámci snah o snížení stínové ekonomiky byla zavedena jistá opatření, která snižují aktivity stínové ekonomiky. Od přijímání a zapracování rozhodnutí (usilujících o snižování stínové ekonomiky) mezinárodních organizací, jichž je Česká republika členem, přes vytvoření a přepracování daňového systému a tvorbu zákonných opatření, až k samotným kontrolám a případným postihům. Tím vším se autority v České republice staví vůči stínové ekonomice se záměrem co nejvíce postihnout nevyšší možnou mírou dané oblasti ekonomiky.

3.10.1 Daňová kobra

Za poslední dekádu byla vytvořena například opatření v podobě organizace soustřeďující se na daňové úniky a daňovou kriminalitu s názvem „Daňová kobra“. Útvar vznikl v roce 2014 a od té doby se mu podařilo zajistit téměř 13 miliard Kč, ze spárů stínové ekonomiky. Organizace působí nejen při zásazích, ale za vzájemné podpory a poskytování si informací s Policií České republiky, Celní správou a Finanční správou každým rokem zachrání určitý obnos financí, o které by byla jinak státní pokladna ochuzena na úkor stínové ekonomiky.

Tabulka 4 Výsledky Daňové kobry od jejího vzniku (v mil. Kč)

rok	zachráněno	zajištěno	uchráněno celkem
2014	945	462	1407
2015	713	2022	2735
2016	731	2655	3386
2017	541	869	1410
2018	242	2260	2502
2019	112	710	822
2020	14	666	680
celkem	3298	9644	12942

Zachráněno – mimo trestní řízení, respektive před jeho zahájením

Zajištěno – zajištěné hodnoty v rámci trestního řízení

Zdroj: Vlastní zpracování dle: ŽUROVEC, Michal. Daňová Kobra zachránila státu už 13 miliard: Společná tisková zpráva Ministerstva financí a Ministerstva vnitra. Ministerstvo financí České republiky [online]. 2021 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2021/danova-kobra-zachranila-statu-uz-13-mili-41556>

3.10.2 Elektronická evidence tržeb

Jedním z rovněž významných milníků v české historii, a to přímo pro oblast boje proti stínové ekonomice bylo zavedení systému elektronické evidence tržeb (EET). Ten byl zaveden v roce 2016 a jak jeho název napovídá jedná se o elektronický systém, který zaznamenává tržby podnikatele. Jehož využívání je od obchodníků vyžadováno. Evidence je primárně zaměřena na prevenci krácení odvodů daní z tržeb v podobě hotovostních plateb (popřípadě formou šeku, směnky a jiných forem plateb obdobného charakteru). Obchodník má povinnost využívat pokladnu, která musí být připojena skrze internetové připojení k síti a každá načtená položka se tak automaticky nahrává do systému. Tím pádem není možné tržbu či samotný zisk obchodníka z prodeje skrýt, tudíž musí být zdaněn. V systému je totiž dohledatelné, zdali obchodník své zisky z tržeb zdanil či nikoliv. Celá oblast je samozřejmě upravena právními normami, aby nedocházelo například k zásahům do ochrany osobních údajů.

S tématem elektronické evidence tržeb v České republice je úzce souvislá i tzv. Účtenková loterie pro zákazníky. Jedná se o program odstartovaný v roce 2017, jenž měl podpořit systém elektronické evidence tržeb. Osoby na základě čtyřicetimístného kódu mohli svou účtenku zaregistrovat do slosování a vyhrát

ceny. To mělo podpořit osoby k vyžadování účtenek při nákupu zboží a služeb od obchodníků. Loterie byla však kvůli pandemické situaci, ve spojení s onemocněním covid-19, v dubnu roku 2020 zrušena.⁶⁰

3.10.3 Právní normy

Právní normy jsou oblastí, která je pro stínovou ekonomiku stěžejní. V práci však nebudou uváděny jednotlivé právní předpisy, které tuto oblast ekonomiky zastřešují. Míry zdanění, regulací, dohled a případné tresty za neuposlechnutí těchto regulí jsou poskytovány právě legislativním systémem dané země. Vznikají tak hranice vymezující nelegální sektor, ale rovněž i ten legální. Úprava práv a povinností občanů a obyvatel, stejně tak jako podnikajících osob, jak fyzických, tak právnických, má jistě částečný podíl na ovlivnění stínové ekonomiky. Už jen zmíněné podkapitoly teoretické části práce a celková zjištění práce k tomuto tvrzení směřují. Důležitým rozdílem u zákonných předpisů je rovněž pro oblast stínové ekonomiky nejen stránka vymezení legálního a nelegálního jednání a případné tresty za prohřešky, ale zároveň zahrnout (do zákonů) co nejvyšším procentuálním podílem aktivity provozované v rámci šedé zóny a uvalit na ně úměrnou daňovou povinnost. Právě druhá část vymezení se jeví jako problematická. Už samotné zasáhnutí všech aktivit a činností je odborníky brán jako nelehký úkol. Stejně tak problematika určení přiměřené výše zdanění může vytvářet úskalí a případně mít i kontraproduktivní účinky ([viz podkapitola Daně](#)).

Zákony v rámci svých novelizací a aktualizací k určitým rokům zohledňují i ekonomický vývoj České republiky. Například v roce 2020 se to projevilo jako snížení daňové zátěže pro určité oblasti činností (catering, úklid, ubytovací služby, lyžařské vleky, drobné opravy kol, bot a oděvů, vstup na kulturní akce). Ke snižování dochází v rámci první 15 %, a druhé 10 % snížené sazby daně, vůči základní, která má výši 21 %. I takováto gesta mohou pomáhat ke zvýšení ochoty

⁶⁰ Účtenková loterie pro zákazníky. Etržby [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.etrzby.cz/cs/uctenkova-loterie-pro-zakazniky>

Účtenkovka končí, zítra se bude losovat naposledy. Ministerstvo financí České republiky [online]. 2020 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/uctenkovka-konci-zitra-se-bude-losovat-n-38153>

osob udávat své reálné příjmy a odvádět z nich menší podíl státu než před snížením.⁶¹

3.10.4 Nadnárodní rámec

Boj proti stínové ekonomice není nikterak omezen pouze na národní úroveň. Spousta mezinárodních organizací vykonává činnosti pro předcházení a boj se stínovou ekonomikou. Je možno uvést například Světovou obchodní organizaci (WTO), Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Mezinárodní organizaci práce (ILO) a Mezinárodní měnový fond (IMF). Každá z organizací vede boj se stínovou ekonomikou ve své oblasti působení. Zaštiťují tak členské státy a usilují o příjemné, svobodné, bezpečnější prostředí zdravé konkurence na trhu v návaznosti na udržitelný dlouhodobý rozvoj a růst.⁶²

⁶¹ TZ Mezinárodní analýza stínové ekonomiky: Čím je stimulována a jak ji redukovat? Druhá část studie. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-10-19]. s. 39. Dostupné z: <http://eceta.cz/tz-mezinarodni-analyza-stinove-ekonomiky-cim-je-stimulovana-a-jak-ji-redukovat/>

⁶² Mezinárodní organizace. GREŠŠOVÁ, Nikola. Boj proti šedé ekonomice [online]. 2020, s. 6–7 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.studentsummit.cz/wp-content/uploads/2021/02/GreyEconomy.pdf>

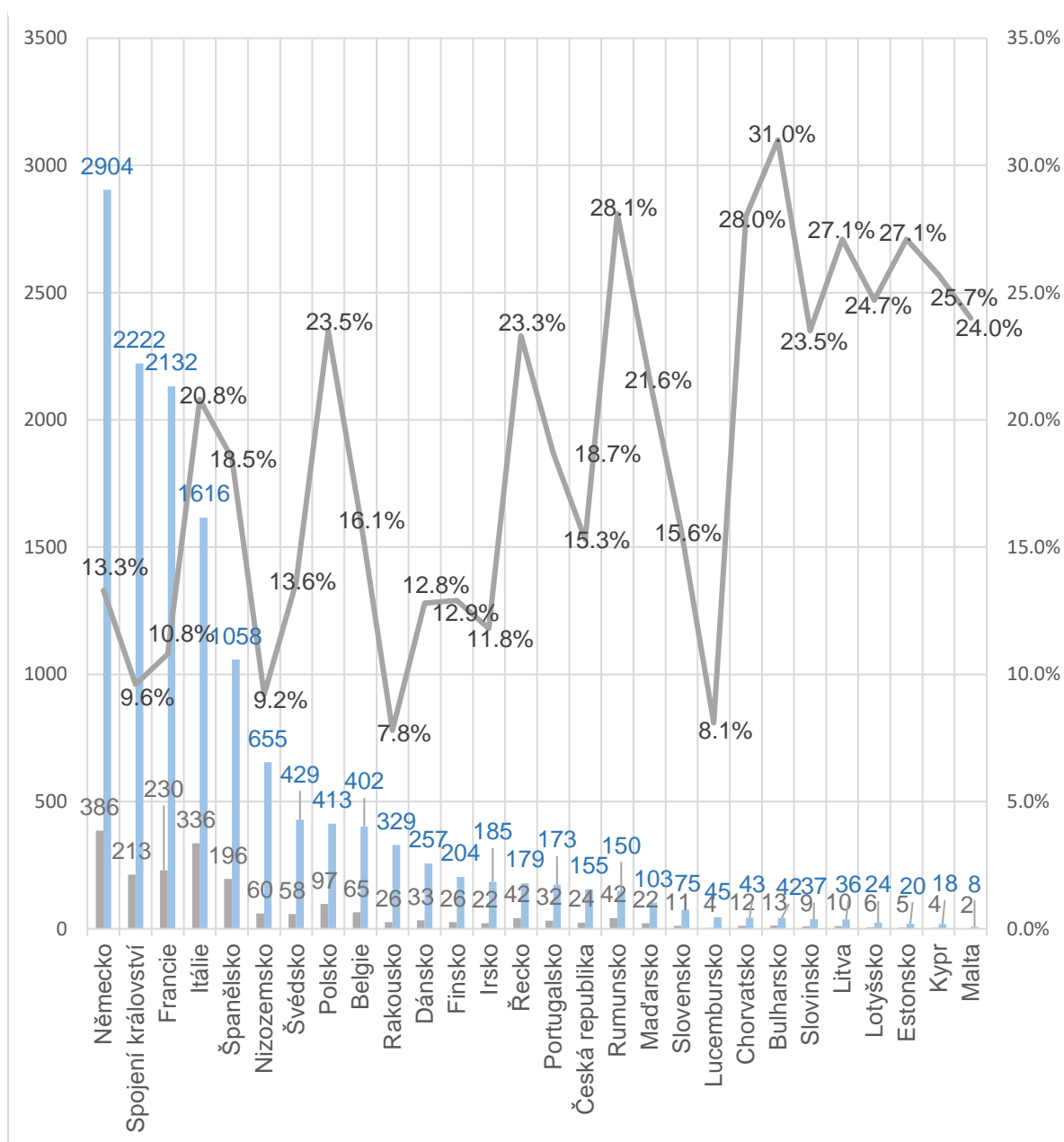
4 Praktická část

Praktická část diplomové práce již bude pracovat s nastřádanými daty z teoretické části práce a bude je implikovat na stanovené cíle. V kapitole bude uvedeno základní porovnání stínové ekonomiky České republiky, a to v rámci států Evropské unie. Uvedení srovnání určitých dat s doplním o grafické prvky pro přehlednost. Další směr v této části práce, dle experimentálního výzkumu, v podobě dotazníkového šetření, se zaměří na jisté parametry stínové ekonomiky. Výsledky z daného šetření poté podrobím analýze a použiji je k završení praktické části práce a formulování konečných zjištění.

4.1 Komparace

Velikost stínové ekonomiky v České republice byla již dle určitých odhadů a výpočetních modelů v rámci práce zmíněna. Česká republika se však nachází v srdci Evropy a je součástí Evropské unie. Je tak na místě srovnat velikost její stínové ekonomiky vůči zemím, které jsou rovněž členskými zeměmi Evropské unie. Je přehnané vrhat se do komparací se světovými velmocemi či jinými zeměmi světa, kde mohou fungovat jiné tradice, návyky nebo je zde jiná forma ekonomiky či úplně odlišné formy vlády. Mohlo by tak docházet k absurdním rozdílům a srovnání by tak postrádalo smysl. I z tohoto důvodu zde budou uvedeny rozdíly, srovnání a hodnoty v rámci Evropského kontinentu.

Graf 1 Srovnání stínové ekonomiky v zemích Evropské unie, 2014

Zdroj: Vlastní zpracování na základě: Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 14. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

Hodnoty zde v tomto grafu jsou však uváděny na základě výpočtu podle metody MIMIC, která stanovuje spíše horní hranici celkového rozsahu stínové ekonomiky z roku 2014. Avšak i přesto je zde jasně viditelný přehled rozsahu stínové ekonomiky v jednotlivých zemích. Samozřejmě jen velikost stínové ekonomiky není sama o sobě konečným stanoviskem a tvoří pouze určitý úhel

pohledu na danou problematiku. Například vyjádření procentuálního podílu stínové ekonomiky vůči hrubému domácímu produktu dané země tak může poskytovat jiný náhled na stínovou ekonomiku daného státu. Výkyvy této křivky jsou patrné, ačkoliv jsou státy seřazeny sestupně dle výše hrubého domácího produktu. Procentuální podíl stínové ekonomiky na hrubém domácím produktu, tak staví jednotlivé státy do jiného světla. Kupříkladu nepoměr mezi 386 miliardami Eur v Německu a 2 miliardami Eur v Maltě je znatelný, avšak při pohlédnutí na procentuální závislost stínové ekonomiky na hrubém domácím produktu se Německo se svými pouhými 13,3 % lze řadit mezi země s nízkým podílem, naopak Maltu se svými 24 % je možné zařadit do zemí s poměrně vysokým procentuálním podílem.⁶³

Rozsah stínové ekonomiky v České republice je oproti průměru Evropské unie třetinový (přesně se jedná o 33,84% podíl). Stejně tak ale i celkový hrubý domácí produkt je oproti Unijnímu průměru rovněž třetinový (přesněji je to 31,19 %). I procentuální podíl stínové ekonomiky vůči hrubému domácímu produktu je pod průměrnou úrovní Evropské unie, zde se však jedná o jeho 82% naplnění. Z daného Grafu je možné vyčíst, že hodnoty České republiky tak téměř odpovídají mediánu výsledků, (ale přesto jsou pořád nižší) tudíž tvoří tzv. „zlatý střed“.⁶⁴

4.2 Dotazníkové šetření

Výběr kvantitativní metody sběru informací se v této oblasti zdá být z obecného hlediska příznačnější než kvalitativní. Vytvoření, zpracování i samotný sběr dat je časově méně náročný. Otázky i odpovědi jsou v písemné formě, jasné, srozumitelné a celkový koncept dotazníku je směřován k strohým odpovědím, přímo k tématu. I z těchto důvodů bylo zvoleno pro sběr informací pro výzkumnou část diplomové práce právě dotazníkové šetření.

V rámci přípravné fáze byli zvoleny klíčové podoblasti směřující k dílčím cílům výzkumné části práce. Ke každé z podoblastí bylo vytvořeno 3–6 otázek.

⁶³ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 13. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

⁶⁴ Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. s. 14. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

Podoblasti by mohli být vykládány i jako jakési výzkumné otázky, které poskytnou data potřebná k vyjádření o rozsahu, faktorech, důvodech, míře vystavování se riziku a ovlivnění stínové ekonomiky v České republice pandemickou krizí.

Dotazník byl vytvořen „nanečisto,“ několikrát upraven a poté již následně pro účely sběru dat vytvořen v online formě na portálu Survio.⁶⁵ Dotazník byl šířen pouze elektronicky, v návaznosti na stále probíhající pandemii covid–19. Respondenti byli obeznámeni s tím, že je vyplnění dotazníku anonymní, což mohlo navýšit míru otevřenosti a celkovou ochotu respondentů odpovídat na dané dotazy. Prvních několik dotazníků bylo rozesláno a následně vyplněno v rámci okruhu mých přátel pro zpětnou vazbu a případné editace otázek. Následně byli dotazníky respondentům rozesílány online formou sociálních sítí a e-mailů.

4.3 Analýza sběru dat

V této části práce budou vyobrazeny, zanalyzovány a komparovány výsledky z výzkumného šetření provedeného (formou dotazníku) k ověření a doplnění teoretických údajů diplomové práce. Budou zde uvedeny jednotlivé podoblasti se záměrem vylíčit praktická zjištění vůči dostupným informacím v dané oblasti.

4.3.1 Základní informace o respondentech

Tabulka 5 Věkové kategorie a pohlaví respondentů

Věkové rozpětí	Muži	Ženy	Celkem
18–25 let	21	49	70
26–30 let	3	5	8
31–40 let	3	1	4
41–50 let	4	2	6
51–60 let	0	2	2
61 a více let	1	1	2
Celkem	32	60	92

⁶⁵ Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Výsledky nezahrnují rozmezí respondentů mladších 18 let, ačkoliv v rámci dotazníku tato možnost volby existovala. To může naznačovat i nezájem osob mladších 18 let o dané téma či například nedostatečnou základnu dotazovaných respondentů například na základních a středních školách, kde se (ze svých vlastních zkušeností) o stínové ekonomice osoby prvně dozvídají určité základní informace v rámci výuky. Nejvíce je zde zastoupena kategorie respondentů ve studijních letech, tedy kategorie 18–25 let. Při rozesílání dotazníků respondentům bylo osloveno vysoké množství osob naší věkové kategorie, a i z toho důvodu je počet odpovědí této oblasti majoritní. Zároveň se však může jednat o povědomí respondentů o daném tématu a chuť na něj reagovat a aktivně proti stínové ekonomice bojovat.

V oblasti vzdělání bylo nejvíce odpovědí od respondentů se zakončeným bakalářským studiem, přesně se jednalo o 46 osob. Druhý nejvyšší počet odpovědí byl vyplněn od osob se zakončenou středoškolskou formou studia (žáci i uční), jejichž počet dosáhl 31 odpovědí. Dále byli obsazeny dle počtů respondentů kategorie s ukončeným magisterským (inženýrským) studiem, s počtem 7 odpovědí. Poslední dvě kategorie, podle počtu odpovědí respondentů, se stejným počtem odpovědí, tedy 4, jsou kategorie se zakončenou vyšší odbornou školou a respondenti se zakončeným základním (povinným) vzděláním. V rámci odpovědí nebyl zaznamenán ani jeden případ respondentů s doktorským či vyšším titulem ani s nedokončenou základní školní docházkou.

Specifikace pracovního stavu byla doménou respondentů, kteří se označili být v kategoriích nazvanou „Student (bez jakékoliv aktuální pracovní pozice),“ jejichž počet skýtá 44 respondentů. V těsném závěsu je kategorie respondentů „Zaměstnanec“ s počtem 43 respondentů. Další, avšak dle počtu už spíše doplňkovou kategorií tak tvořili respondenti „Podnikatelé,“ s počtem 4 odpovědí. Našel se však i jeden respondent v kategorii „Nezaměstnaný“.

4.3.2 Zapojení subjektů do stínové ekonomiky

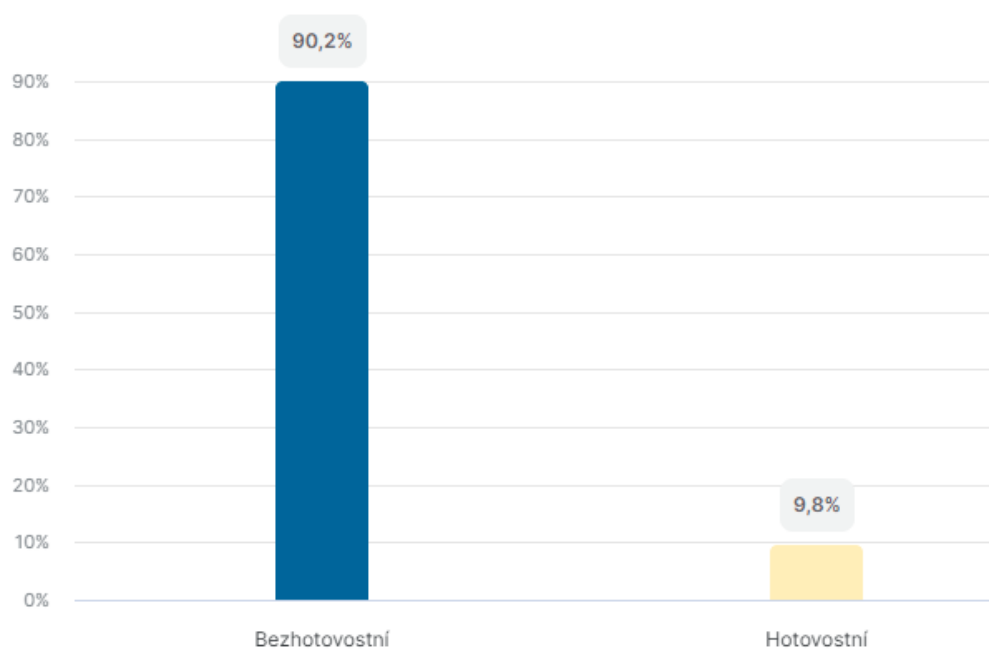
Následující podkapitoly se budou již zabývat stěžejními oblastmi výzkumné části práce a odpověďmi respondentů na ně. První podoblast je zaměřená na míru

zapojení respondentů do stínové ekonomiky a to, zdali se zapojují aktivním či pasivním způsobem. Podkapitola by mohla být podána i v podobě výzkumné otázky: „V jaké míře jsou respondenti zapojováni do stínové ekonomiky a zdali tak konají záměrně?“

Jak je již známo z teoretické části práce, stínová ekonomika prosperuje nejen, ale i díky hotovostním transferům a platbám, které tvoří jednu z jejich zásadních částí. Primárně je tento styl plateb využíván díky téměř úplné nemožnosti dohledat tyto platby/převody. Dle odpovědí z dotazníku z celkového počtu 92 odpovědí, 9 osob uvedlo, že jejich častější metodou využívanou při placení je prostřednictvím hotovosti. To znázorňuje 9,8% podíl z celkového počtu dotázaných. Právě v těchto 9,8 % hotovostních plateb se může mít s určitou pravděpodobností podíl na stínové ekonomice, která je před zraky státu skryta.

Obrázek 4 Dotaz na častěji využívanou metodu placení

5. Jakou metodu placení využíváte častěji?

Zdroj: Dotazníkové šetření. Otázka č. 5. Jakou metodu placení využíváte častěji? <https://my.surveio.com/L9F5L2E6X5T2F3I2E8D7/results>

V propojení této oblasti a identifikací pracovního stavu respondentů zjišťují, že nejčastěji využívají hotovostní platební metodu „Studenti“ (počet 5), následně „Zaměstnanci“ (počet 3) a poslední, devátý respondent v kategorii „Nezaměstnaný“. Tento poznatek může cosi napovídat a směřovat k tomu,

že finanční stav respondenta, (Student (5) a Nezaměstnaný (1) – nízkopříjmové ekonomické subjekty) zde může hrát důležitou roli. Stejně tak tomu napovídá i propojení této otázky hotovostního placení s věkovými kategoriemi respondentů. Respondenti ve věkové kategorii 18–25 let (můžeme předpokládat, že se jedná o předchozí porovnání Studenti) s počtem 5 odpovědí, a dvě oblasti 51–60 let, a 61 a více let, mají obě po 2 odpovědích (dohromady 5+2+2=9), tedy předdůchodoví a důchodový věk. Opět se jedná o ekonomické subjekty s nízkými příjmy, které mohou být například i odkázány na příjmy od státu, popřípadě využívá možnosti prací na zkrácený úvazek pro navýšení svého příjmu.

Pokud se zaměříme na to, zdali respondenti vůbec vědí, či jen mají představu, co se pod pojmem stínová ekonomika skrývá. Pokud promítneme výsledky z výzkumného šetření a porovnáme je, s uvedeným dosaženým vzděláním respondentů dojdeme k závěru, že se celkově jedná o respondentům známý pojem.

Tabulka 6 Znalost pojmu stínová ekonomika respondenty v závislosti na jejich nejvyšší dosažené vzdělání

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Základní	2	0	2	0
Středoškolské	11	9	7	4
Vyšší odborné	1	1	2	0
VŠ bakalářský titul	25	18	2	1
VŠ magisterský titul	4	2	1	0
Celkem	43	30	14	5

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Výsledky šetření uvádí z celkového počtu 92 respondentů je 43 z nich s tímto pojmem (dle jejich uvážení) bezpečně obeznámeno. Výsledky napovídají, že dalších 30 respondentů si není úplně jisto, ale mají představu o tomto pojmu. Čtrnáct respondentů pojem spíše neznají a pět respondentů odpovědělo, že pojem vůbec neznají. Nejvyšší podíl záporných odpovědí v oblasti znalosti pojmu spadá do kategorie osob se středoškolským vzděláním, přesně 11 respondentů, což je z celkového počtu účastněných se zakončeným středoškolským vzděláním (31 respondentů) je poměrně vysoké číslo. Zjištění

nabývá vyšší váhu při uvážení, že v České republice je kolem 70 % obyvatelstva se středoškolským typem vzdělání. Pokud bychom zjištění aplikovali ve formě určitého modelu na celou Českou republiku, negativních odpovědí o znalosti pojmu stínová ekonomika by se mohl vyšplhat přes 20 % obyvatel, tedy kolem 2 250 000 obyvatel, z čehož by středoškolsky vzdělaní lidé tvořili 1 550 000 obyvatel (onen zmiňovaný 70% podíl).

Tabulka 7 Vztah znalosti pojmu stínová ekonomika a počty respondentů častěji platících hotovostí

Odpověď respondentů na znalost pojmu stínová ekonomika	Počet osob využívající častěji hotovostní formu placení
Ano	5
Spíše ano	3
Spíše ne	1
Ne	0

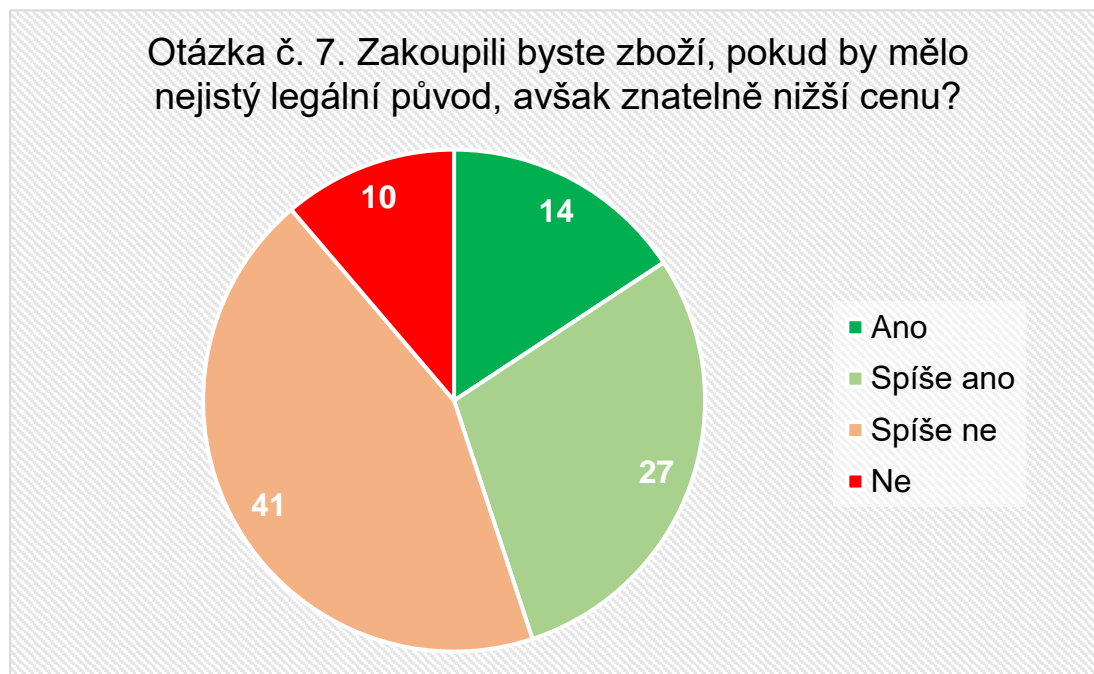
Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Při porovnání odpovědí o znalosti pojmu a využití hotovostního placení, lze dojít k zjištění, že 5 osob využívá častěji hotovostní formu placení a znají pojem stínová ekonomika (nebo si to alespoň myslí). Další 3 respondenti využívají častěji metodu hotovostního placení a na znalost pojmu zvolili možnost „spíše ano“. Jeden respondent si zvolil u znalosti pojmu možnost „spíše ne,“ který využívá častěji hotovostní platby. Tyto výsledky mohou již utvářet oblast případných nejistot o legalitě a naznačovat na příležitosti vzniku stínové ekonomiky. Může se jednat o podoby od pasivní nevědomosti (a tím i opomíjení určitých činností/povinností), až k cílenému jednání respondentů pro podporu a růst stínové ekonomiky.

Výsledky dotazníku potvrzují, že cena zboží a služeb je stále pro většinu osob znatelně důležitá. Tudíž faktory, které přímo ovlivňují výši ceny (například daně) jsou zásadními a mohou tak přímo ovlivnit rozhodnutí subjektů, jestli se budou aktivně podílet na stínové ekonomice. Otázka č. 7 „Zakoupili byste zboží, pokud by mělo nejistý legální původ, avšak znatelně nižší cenu?“ v dotazníku, tato zjištění potvrzuje. Ačkoliv zde bylo 51 negativně zaměřených odpovědí (přesněji 41 respondentů odpovědělo „spíše ne“ a 10 respondentů

si zvolili možnost „ne“), přesto zde zbývá menší polovina respondentů, pro které není legální původ zboží tolik zajímavý, jako jeho cena.

Graf 2 Vztah znalosti pojmu stínová ekonomika a počty respondentů častěji platících hotovostí

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Zajímavým poznatkem je, že 3 respondenti „Podnikatelé“ zvolili pozitivní možnost odpovědi (přesněji 2 respondenti „spíše ano,“ 1 respondent „ano“) u této otázky (z celkového počtu 4 respondentů, kteří vyplnili svou pracovní pozici, jako podnikatel) a pouze jeden zvolil negativní odpověď, (přesněji „spíše ne“). To naznačuje, že pro tyto subjekty a jejich ekonomické myšlení je cena zásadním a rozhodujícím faktorem, avšak na základě nedostatečného rozsahu šetření v této oblasti by bylo nesprávné vytvářet určité závěry.

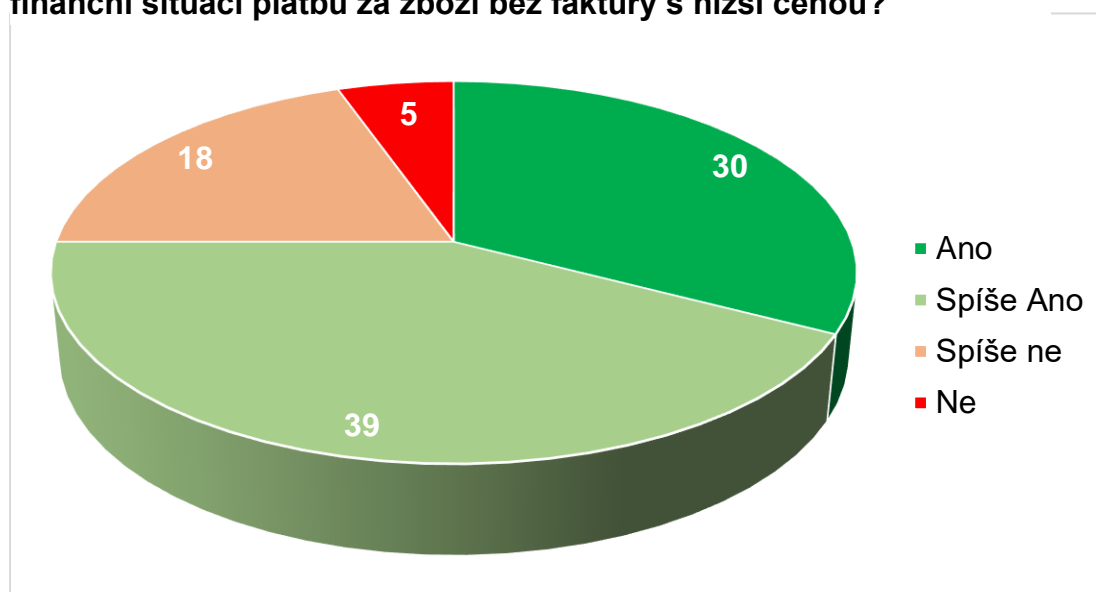
Tabulka č. 7 Vztah pracovního stavu a otázky č. 7 „Zakoupili byste zboží, pokud by mělo nejistý legální původ, avšak znatelně nižší cenu?“

	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Zaměstnanec	7	10	19	7
Podnikatel	1	2	1	0
Student (bez jakékoliv aktuální pracovní pozice)	6	14	21	3
Nezaměstnaný	0	1	0	0
Celkem	14	27	41	10

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Celkově tedy nejvyššího počtu kladných odpovědí na danou otázku odpověděli respondenti z kategorie „Student“ s 20 kladnými odpověďmi a následně respondenti kategorie „Zaměstnanec“ s 17 kladnými odpověďmi. Respondenti na základě rozdělení dle pohlaví odpovídali přiměřeně obdobným způsobem, bez větších nuancí, dle daného počtu respondentů určité dané kategorie. Kladné odpovědi respondentů mužského pohlaví je 15 (z toho 8 „ano“ a 7 „spíše ano“) a záporných odpovědí 17 (z toho 14 „spíše ne“ a 3 „ne“). U respondentů ženského pohlaví je 26 kladných odpovědí (z toho 6 „ano“ a 20 „spíše ano“) a negativních odpovědí 34 (z čehož je 27 „spíše ne“ a 7 „ne“).

Graf 3 Otázka z dotazníku č. 8. Upřednostnil(a) byste v tíživé finanční situaci platbu za zboží bez faktury s nižší cenou?

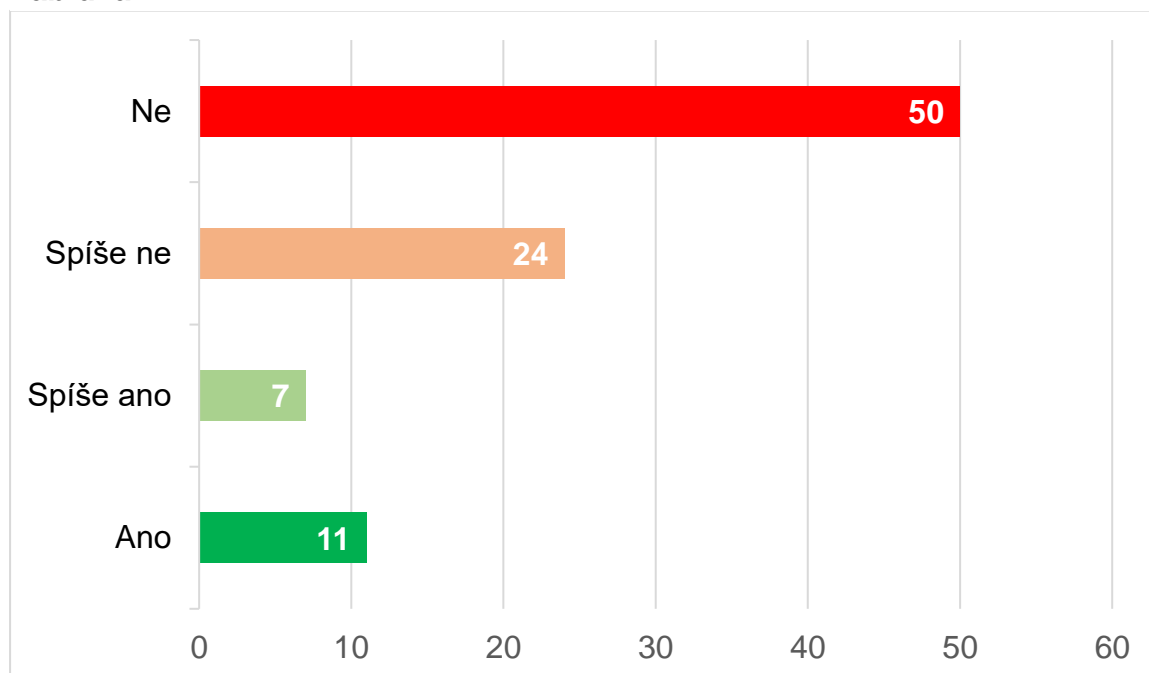

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

V případě, že se omezí finanční příjmy či se obyvatelé v rámci například nějaké osobní/národní/nadnárodní až světové krize ocitnou v určité finanční nouzi, dozvídáme se, že pro 75 % respondentů je cena zboží rozhodující (tudíž i faktory jenž přímo cenu zboží, popřípadě služby, ovlivňují). V případě, kdy je pro respondenty rozhodující existenční otázka, v tomto případě otázka narušení finanční jistoty, je $\frac{3}{4}$ respondentů ochotno nedbat dobrých mravů a pravidel, ale zajímat se o zajištění svého osobního/rodinného existenčního rámce. K tomuto dochází i přes uvědomění většinové části respondentů o fenoménu stínové ekonomiky (přesněji 73 respondentů, z celkového počtu 92 odpovědí, tedy 79,3% podíl respondentů).

Určitý dotaz zakomponovaný v dotazníku se zaměřil i na (ne)aktivní vyhledávání respondentů míst, kde je častý výskyt stínových až nelegálních aktivit, jako jsou například tržiště. Otázka se však zaměřovala i na možnost využití výhodných nabídek na tržištích.

Graf 4 Otázka z dotazníku č. 9. Navštěvujete tržnice kvůli výhodným nabídkám?

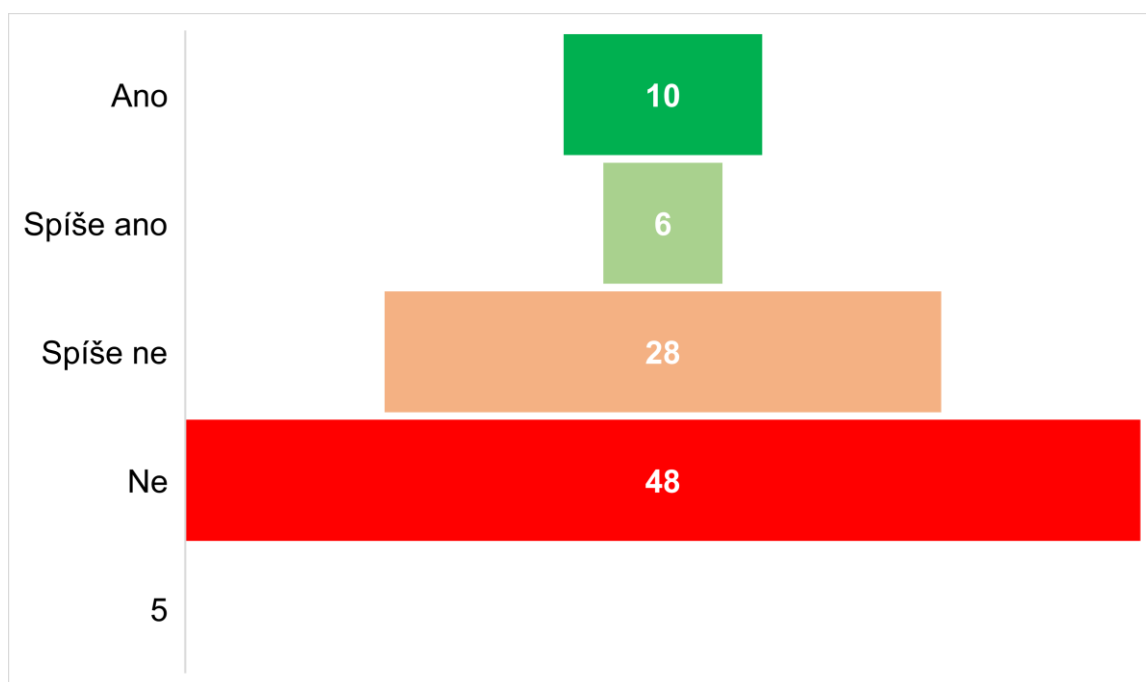
Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Ze kterého vychází zjištění, že trend využívání výhodných nabídek tržišť je u respondentů spíše doplňkovým a nejedná se o pro ně důležitý zdroj nákupu zboží. Z celkového počtu 92 respondentů je „pouhých“ 18 navštěvuje tržiště

se záměrem využití tamních výhodných nabídek (které se mohou zaměřovat na cenu, množství, kvalitu či dostupnost produktů například i z jiných zemí). To odpovídá 19,5% podílu z celkového počtu respondentů, což se nezdá být malá skupina, tedy téměř 1/5 zúčastněných respondentů.

Úzce souvisejícím tématem jsou činnosti, které ekonomický subjekt aktivně vykonává s cílem snížení nákladů/zvýšení příjmů. Na to se zaměřila v dotazníkovém šetření otázka č. 10. Jednáte někdy s prodejcem o ceně zboží při nákupu? Otázka se přímo zaměřuje na aktivní jednání respondentů při nákupu zboží. I přes zjevnost aktivního jednání při kladné odpovědi, (a tím pádem i aktivního zapojování se do stínové ekonomiky) se zde objevil nemalý vzorek respondentů, kteří odpověděli na otázku kladnou možností. V celkovém součtu však jasně převažují záporné odpovědi v poměru 76:16 vůči těm kladným (jinak také 82,6 % záporných odpovědí a 17,4 % kladných odpovědí).

Graf 5 Otázka z dotazníku č. 10. Jednáte někdy s prodejcem o ceně zboží při nákupu?

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Při vytvoření vztahu mezi danou otázkou a pracovním stavem respondentů je zjistitelné, že kladné odpovědi se dotýkají primárně kategorií Studentů Zaměstnanců, avšak i Podnikatelů. V kategorii Student je

zaznamenáno 7 kladných odpovědí (z toho 5 „ano“ a 2 „spíše ano“). Kategorie Zaměstnanců je na tom obdobně s rovněž výsledkem 7 kladných odpovědí (z čehož jsou 4 „ano“ a 3 „spíše ano“). Zajímavé jsou i výsledky kategorie Podnikatelů, kde je celkový počet čtyř respondentů a každý z nich zvolil jednu z uvedených možností (tedy „ano,“ „spíše ano,“ „spíše ne,“ „ne,“ jinak také 2 kladné odpovědi a 2 záporné). Opět je zde na základě malého vzorku dané kategorie vytvořit určitý obecný výsledek.

Výsledky nám poskytují zajímavá zjištění při propojení vztahu s otázkou častější platební metody. Respondenti, kteří zvolili častěji využívanou formu hotovostního placení, zvolili záporné odpovědi při otázce č. 10. Jednáte někdy s prodejcem o ceně zboží při nákupu? Těchto 9 respondentů je možné na základě výsledků stavit do pozice ekonomických subjektů, jenž přes své častější využívání hotovostních plateb (tudíž zvýšená pravděpodobnost vzniku daňových úniků) nesmlouvají o ceně s cílem ji snížit a aktivně tak zvyšovat stínovou ekonomiku. Oproti tomu 16 respondentů (jinak také 17,4% podíl celkového počtu respondentů), kteří používají častěji bezhotovostní formu plateb jsou přesto ochotni smlouvat o ceně zboží při nákupu. Ačkoliv je finanční transakce snadněji dohledatelná, než je tomu u hotovostního placení, přesto se daní respondenti aktivně zapojují do stínové ekonomiky.

Tabulka 8 Vztah metody placení a smlouvání o ceně při nákupu

		Otázka č. 5. Jakou metodu placení využíváte častěji?		
		Hotovostní	Bezhotovostní	Celkem
Otázka č. 10. Jednáte někdy s prodejcem o ceně zboží při nákupu?	Ano	0	10	10
	Spíše ano	0	6	6
	Spíše ne	3	25	28
	Ne	6	42	48
	Celkem	9	83	92

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Následující otázka v dotazníku se zaměřila na jeden z důležitých faktorů ovlivňujících míru stínové ekonomiky, a to na časové hledisko. Čas je fyzikální

veličinou, kterou člověk nemůže nikterak ovlivnit. A i z toho důvodu může být nakládání z časem pro živočichy, obzvláště potom pro lidské pokolení stěžejní. To se odráží i v ekonomické aktivitě. V případě, že ekonomické subjekty (respondenti) mohou pociťovat, že jsou o svůj čas „okrádáni,“ mohou se uchýlit k hledání alternativních cest (oblast šedé až černé zóny), aby se jim jejich cíl vyplácel i z časového hlediska. Proto jsem položil respondentům v dotazníkovém šetření otázku pod číslem 11. Myslíte si, že jsou zdlouhavé úřední schvalovací lhůty?

Tabulka 9 Vztah mezi pracovním stavem a názorem na délku úředních schvalovacích lhůt

		Jsou úřední schvalovací lhůty zdlouhavé?			
		Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Aktuální pracovní stav respondentů	Zaměstnanec	23	17	3	0
	Podnikatel	3	1	0	0
	Student	14	24	6	0
	Nezaměstnaný	0	1	0	0
	Celkem	40	43	9	0

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Výsledky na danou otázku jsou jasné. Devět respondentů se přiklání k tomu, že úřední schvalovací lhůty spíše nejsou zdlouhavé. Avšak naproti tomu drtivá většina respondentů, respektive 83 z celkového počtu 92 (jinak také 90,2 %), zastává názor, že lhůty jsou zbytečně zdlouhavé. I to může mít určité dopady při rozhodovacích procesech respondentů. Využit legitimních služeb poskytovaných bez sankcí a hrozeb, avšak pod podmínkou splnění všech požadavků a přečkání všech potřebných schvalovacích a dalších časových lhůt. Samozřejmě zde hraje důležitou roli samotný jednotlivec a jeho jak ekonomicky, zdravotní, tak například i psychický stav. Ačkoliv otázka nevytváří jasný názor respondentů pro/proti stínové ekonomice, určitě reflektuje to, jak vnímají daní respondenti časové hledisko v určité sféře oficiální ekonomiky. Pozoruhodná je opět kategorie podnikatelů, u které je patrné, že všichni respondenti odpověděli na danou otázku kladným způsobem. I přes velmi malý soubor respondentů

této kategorie se jedná o zajímavé zjištění. Podnikatelé vytváří svou činnosti (často primárně) za účelem dosažení zisku a jedno slavné rčení praví „čas jsou peníze“. I z toho důvodu je možné nahlížet na odpovědi podnikatelů na danou otázku.

Výsledky v této podoblasti šetření zaměřené na zjištění míry stínové ekonomiky a aktivní zapojení respondentů poskytují určitá data. Přesto, že je alespoň 46 % respondentů (až 79 % při zohlednění počtu respondentů jež zvolili možnost při otázce na znalost pojmu odpověď „spíše ano“) obeznámeno s pojmem stínová ekonomika, vyskytují se zde oblasti, které naznačují až 75% aktivní účast respondentů na stínové ekonomice (opět se jedná i o zakomponování kladných odpovědí „spíše ano“ na dané otázky). Dle zanalyzování výsledků z dotazníkového šetření lze tedy dojít k závěru, že v daném okruhu respondentů se míra stínové ekonomiky pohybuje mezi 10-75 %, což se samozřejmě odvíjí od mnoha faktorů. Plně uvědomělé a jednoznačné odpovědi respondentů (tedy pouze forma odpovědi „ano“) dle různého zaměření daného dotazu odpovídá míra stínové ekonomiky rozmezí 10-30 %. Výsledky je však možné rozdělit i podle kladných („ano“ „spíše ano“) a záporných („spíše ne“ „ne“) odpovědí, přičemž kladné odpovědi na dané otázky v šetření naznačují značně vyšší míru stínové ekonomiky u daných respondentů (až k již zmiňovaným 75 %).

Z výsledků je však více než jasné, že jsou respondenti ochotni se aktivně na stínové ekonomice podílet. Tomu naznačují primárně výsledky z otázek z dotazníku s čísly 7.–10. Opět jsou zde důležité faktory, které ovlivňují míru aktivní účasti. Například v otázce č. 8 zaměřené na koupi levnějšího zboží, avšak nelegální cestou, v situaci, kdy je respondent, v blíže nespecifikované, finanční tísní je patrná vysoká míra aktivního podílu respondentů na stínové ekonomice (již zmiňovaných 75 %). Samozřejmě že se jedná o případ, který není nyní pro všechny respondenty aktuální, ale může napovídat cosi o možnosti „kam až“ jsou respondenti v rámci finanční (případně jiné) tísně ochotni zajít, kdy je pro ně primární splnění určitých základních životních potřeb (odvíjejících se i od dostupných finančních prostředků) i například za cenu nemorálního, až nezákonného jednání.

Primárním faktorem, který ovlivňuje rozsah stínové ekonomiky, který je zároveň jistým způsobem odražen v určitých kategoriích otázek, je cena zboží (popřípadě služeb). Následujícím faktorem, který ovlivňuje míru stínové ekonomiky je dostupnost produktů (služeb) v (ne)oficiálním sektoru. Tomu odpovídají i teoretická zjištění a určité studie, které prokazují zmíněná fakta. Dalšími důležitými faktory jsou i kvalita a rychlost či jednoduchost koupě zboží/služby. Právě i z toho důvodu se domnívám, že jsou výsledky určitých otázek natolik jednoznačné (například otázky č. 8. a 11.).⁶⁶

4.3.3 Podstoupení rizika ve stínové ekonomice

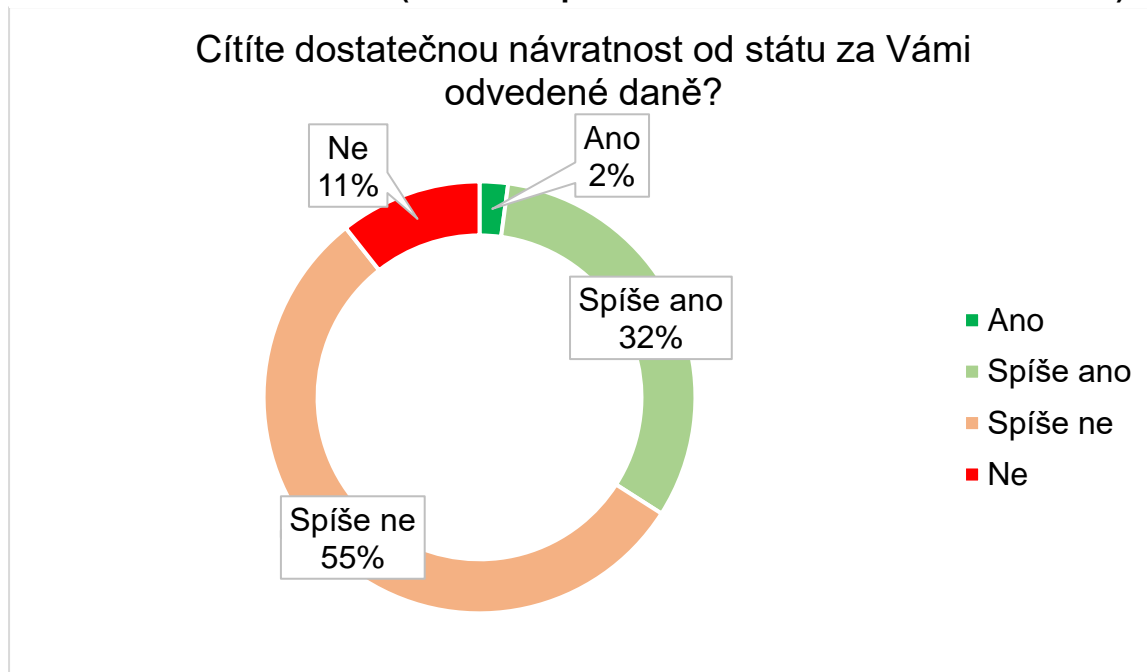
Další podoblastí zamření praktické části je zjištění, na kolik jsou ochotni respondenti riskovat tím, že se aktivně podílejí na stínové ekonomice (aktivita respondentů na stínové ekonomice byla vyjasněna v předcházející podkapitole). I pro tuto podkapitolu výzkumného šetření je možné si položit výzkumnou otázku: „Mají respondenti pocit, že se vyplácí podstupovat riziko dopadení?“

Jedna z otázek ve výzkumném šetření se soustředí na to, zdali respondenti vnímají dostatečnou návratnost za daně, které odvádí státu. V případě, že by respondenti byli v souznění a přikláněli se spíše ke kladným odpovědím, to by naznačovalo k velmi vysoké míře důvěry ve vládní rozhodnutí a tím pádem i v celkový ekonomický systém České republiky (v návaznosti na to, že daně tvoří zhruba polovinu příjmů do státní pokladny). Samozřejmě důležité jsou zde primárně odpovědi respondentů, kteří jsou ekonomicky aktivní, tudíž primárním zdrojem informací jsou zde kategorie Zaměstnanec a Podnikatel. I z toho důvodu jsou v následujícím grafu uvedeny pouze výsledky respondentů

⁶⁶ Obrázek č. 11. Mezinárodní analýza stínové ekonomiky: Směřují státní intervence na skutečné příčiny vzniku stínové ekonomiky a co stimuluje její růst? Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. 1.10.2019, s. 10, [cit. 2021-4-19]. Dostupné z: <http://eceta.cz/mezinarodni-analyza-stinove-ekonomiky-smeruji-statni-intervence-na-skutecne-priciny-vzniku-stinove-ekonomiky-a-co-stimuluje-jeji-rust/>

těchto daných dvou kategorií (tudíž 43 zaměstnanců a 4 podnikatelé, celkem 47 respondentů).

Graf 6 Otázka z dotazníku č. 12. Cítíte dostatečnou návratnost od státu za Vámi odvedené daně? (Pouze respondenti Zaměstnanci a Podnikatelé)

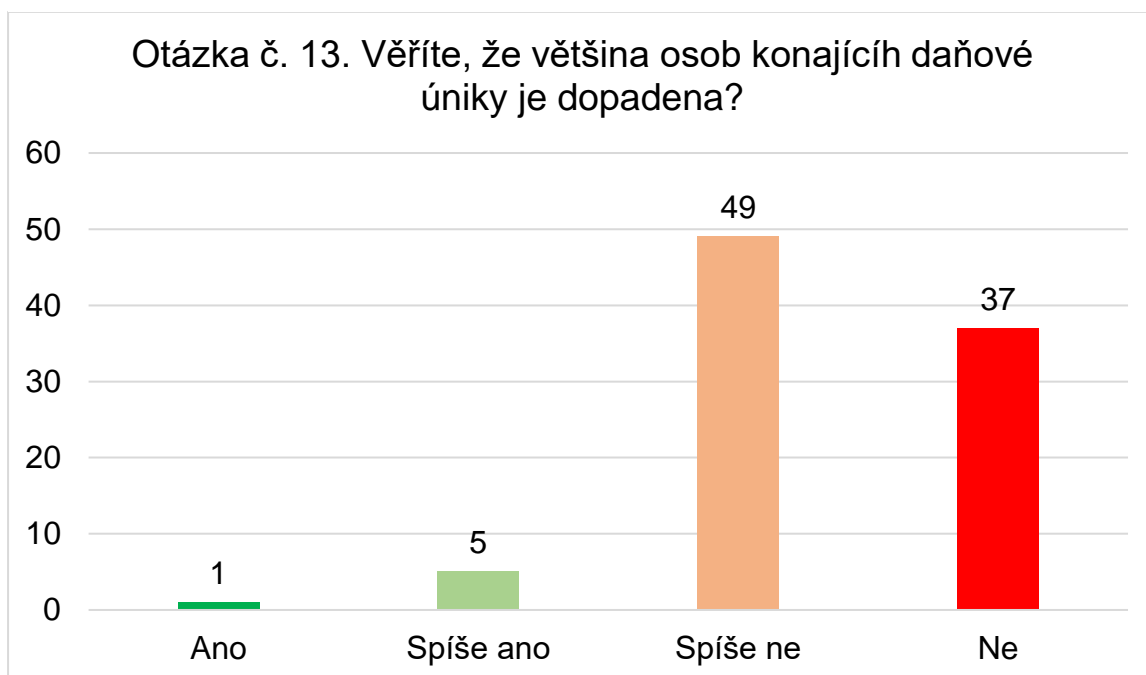
Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Výsledkem je zde, že zhruba 66 % ekonomicky aktivních respondentů vnímají návratnost za jimi odvedené daně jako nedostatečnou. Zbýlých 34 % daných respondentů má pocit, že návratnost od státu v této oblasti je dostačující. Pokud tedy tak vysoké množství ekonomicky aktivních respondentů si nemyslí, že za daně, které odvedli státu, nedostávají od státu statky a služby v patřičném poměru, měl by se tento faktor naznačovat na určité oblasti, jako je například právě stínová ekonomika (například obcházení a neplnění svých povinností). Jak je zmíněno v teoretické části práce důvěra ve stát a jeho složky je rovněž jedním z klíčových faktorů ovlivňujících stínovou ekonomiku. Tomu i naznačují i zjištění z tohoto výzkumného šetření.

Dle výsledků následující otázky z dotazníkového šetření s číslem 13. je možné dojít k obdobným závěrům. Většina odpovědí respondentů se zaměřením na míru dopadení osob páchajících daňové úniky je z markantní části negativní. To může směřovat k určité skutečnosti. Mohlo by se tedy primárně jednat

o již zmiňovanou nedůvěru ve správné fungování určitých orgánů státní moci, v tomto případě orgánů moci výkonné a soudní.

Graf 7 Důvěra respondentů v dopadení pachatelů daňových úniků

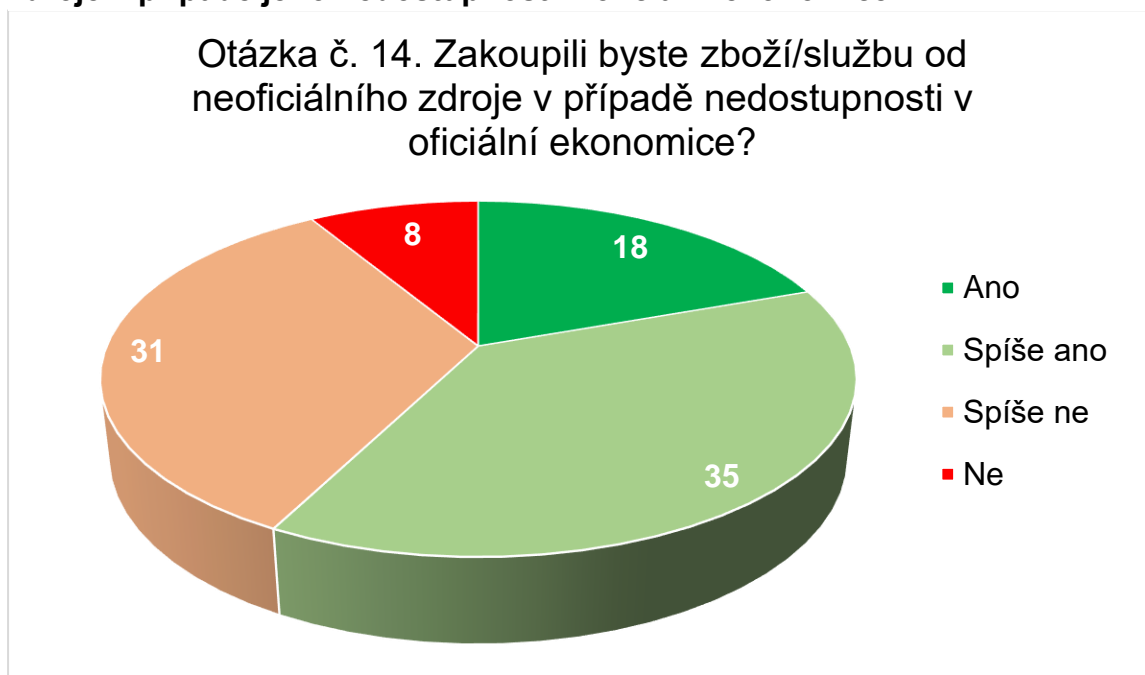
Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Odpovědi na danou otázku jsou takřka jednoznačné a jedná se z 93,5 % o negativní odpovědi (z toho 43 % „ne“ a 57 % „spíše ne“). Na kladné odpovědi tedy zbývá 6,5% podíl z celkové počtu. Pokud tedy respondenti vnímají nedostatečnou míru dopadení pachatelů této trestné činnosti, (což přímo vychází ze sběru dat) je tedy možné předpokládat, že v povědomí obyvatel je tato oblast ekonomických aktivit zafixovaná jako velmi těžce odhalitelná, tudíž i nestíhatelná, a tedy i nepotrestatelná. Děje se tak možná i z toho důvodu, že respondenti (popřípadě obecně obyvatelé) vnímají spíše negativní vjemy v této oblasti a jelikož nemají dostatečná data o působení státních organizací jenž bojují s fenoménem stínové ekonomiky, nedoceňují jejich výkon. Je však důležité brát v úvahu i samotný původ stínových aktivit, (v dotazníku byly uvedeny příkladem daňové úniky) tedy fakt snahy pachatelů skrýt veškeré aktivity a činnosti, které naznačují určitou míru protiprávnosti.

Při zaměření se opět na aktivní jednání respondentů při snaze zapojit se do stínové ekonomiky a zároveň tak dobrovolně podstupovat míru rizika dopadení odhaluje otázka v dotazníku pod číslem 14. Zároveň se jedná i o jeden

ze důležitých faktorů, jenž ovlivňují stínovou ekonomiku, tedy dostupnost zboží/služeb v legální ekonomice. Již z teoretických poznatků je zřejmé, že pokud určité zboží (služby) nejsou v oficiální ekonomice dostupné, jsou tak ekonomické subjekty ochotny vyhledávat jejich ilegální dovoz ze zahraničí a rozšiřovat tak jak stínovou ekonomiku, tak i v některých případech přímo nelegální ekonomiku formou překupnictví až pašeráctví apod. Tomu i odpovídají zjištěná data získaná v rámci dotazníkového šetření.

Graf 8 Ochota respondentů zakoupit zboží/službu od neoficiálního zdroje v případě jeho nedostupnosti v oficiální ekonomice

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Zde zaujímají nadpoloviční podíl kladné odpovědi, jedná se zhruba o 57 % z celkového počtu 92 odpovědí respondentů (přesněji 19,6 % „ano“ a 38 % „spíše ano“). Záporné odpovědi tak tvoří menší polovinu odpovědí respondentů, tedy zhruba 43 % (přesněji 33,7 % „spíše ne“ a 8,7 % „ne“). Hodnoty tedy opětovně poukazují, že více než polovina respondentů je ochotna se zaplést do aktivit spojených se stínovou ekonomikou a tím tedy podstupovat riziko dopadení. Tyto data opět mají určitou váhu a vypovídají tak o možnostech lidského vnímání a jednání. Sekundárním zjištěním této otázky je i zjištění, že faktor dostupnosti produktu/služby v oficiální sféře je rovněž velmi důležitý.

Výsledkem této podoblasti zaměřené na riskantnost podstupovat riziko dopadení je nyní již zřejmé. Dle respondentů se vyplácí riziko podstupovat, protože si uvědomují nízkou míru dopadení pachatelů, jenž v těchto oblastech figurují. Zároveň si uvědomují určitou anonymnost a to, že se právě v jejich případě nejedná o jednání tzv. „velké ryby,“ na kterou by dohlíželi určité státní organizace zaměřující se na dané protiprávní jednání. Zároveň respondenti nepociťují, že by se jim od státu dostávalo dostatečné návratnosti za jimi odvedené daně a může zde tak docházet například až k představě o státu, který se o své občany dostatečně nestará. Respondenti tedy mohou být frustrovaní, že odvádí vysoké daně, které jim podle jejich uvážení neodpovídají návratnosti jejich „investice“ do státu (respektive odvodu daní do státní pokladny). Zároveň respondenti vnímají malé procento dopadení (když někdo není dopaden, není ani potrestán, což může snižovat právě důvěryhodnost ve správné a efektivní fungování určitých státních orgánů). Z těchto důvodů by byli respondenti ochotni i sami podstoupit riziko dopadení v případě neexistence určitého zboží/služeb v oficiální ekonomice.

4.3.4 Vliv pandemie covid–19 na stínovou ekonomiku

Tato podoblast se bude zabírat stále aktuálním tématem korona–virové krize, která započala na přelomu let 2019/2020, respektive tím, jestli měla či stále má tato celosvětová krize určitý dopad na stínovou ekonomiku. V teoretické části práce je totiž zmíněno i to, že jakékoliv války, nepokoje, ekonomické či hluboké sociální či politické krize mohou vést právě ke zvýšení stínové ekonomiky. I v této oblasti práce je možné vytvořit výzkumnou otázku v podobě: „Má pandemie covid–19 vliv na stínovou ekonomiku?“ Tímto se prokáže již zmiňovaný efekt ovlivnění stínové ekonomiky určitou krizí (v celé této podkapitole je pod pojmem krize myšlena celosvětová pandemie covid–19 způsobená virovou nákazou vypuklou v Čínské lidové republice na konci roku 2019).

Prvně pokládám za důležité vůbec zjistit, zdali se respondenti cítili být jakýmkoliv způsobem v rámci krizových opatření dotčeni (pro potřeby dotazníkového šetření bylo zvoleno opatření v podobě uzavření určitých podniků/provozoven, což stále poskytuje dostatečně široký rozsah blíže

nespecifikovaných činností v ekonomice). Jelikož v případě, kdy by respondenti nepociťovali, že by se na nich jakýmkoliv způsobem opatření v rámci průběhu krize podepisovala, jednalo by se o bezpředmětnost celé této podkapitoly. Bylo by tak zbytečné krizi v této práci i jen zmiňovat a zároveň by tím byla popírána zjištění z teoretické části práce. Zároveň se však do určité míry jedná i o určitou formu regulace, tudíž jeden z hlavních faktorů ovlivňující stínovou ekonomiku ([viz podkapitola Regulace](#)). Výsledky dotazníkového šetření však podírají teoretická zjištění, stejně tak jako fakt, že určitých respondentů se opatření této krize dotkla.

Tabulka 10 Vztah mezi pracovním stavem a uzavřením určitých podniků v době krize

		Otázka č. 15. Dotklo se Vás uzavření některých podniků/provozoven v době pandemie covid-19 (v letech 2020-2021)?			
		Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Pracovní stav respondentů	Zaměstnanec	14	6	16	7
	Podnikatel	2	1	1	0
	Student	9	11	11	13
	Nezaměstnaný	0	0	0	1
	Celkem	25	18	28	21

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Jedná se o jednu z otázek, kde jsou téměř vyrovnané počty jednotlivých odpovědí. Z celkového pohledu je viditelné, že větší polovina respondentů, zhruba 53 %, volila záporné odpovědi (přesněji 22,8 % „ne“ a 30,4 % „spíše ne“). Slabší polovinu zde tedy tvoří respondenti, kteří se cítili být dotčeni danými regulacemi v rámci dvouletého rozmezí, tedy zhruba 47 % (přesněji 27,2 % „ano“ a 19,6 % „spíše ano“). Z toho jasně vychází, že uzavření určitých institucí (pomocí regulačních opatření) se dotklo menší poloviny respondentů, a i proto se jedná o oblast s poměrně vysokou mírou důležitosti pro stínovou ekonomiku. V případě, že by bylo provedeno šetření například pouze u soukromých podnikajících ekonomických subjektů, předpokládal bych patřičně jiné výsledky.

Otázka dotazníku s pořadovým číslem 16. se zajímala, zdali respondenti přímo znají nebo zaslechli zmínky o podniku, či provozovně, která byla otevřená (tím je myšleno produkující určitou výdělečnou činnost) i přes aktuální opatření, která nařizovala podnikům s jistým zaměřením v určitých časových rámcích plně přerušit činnost nebo jí alespoň částečně omezit. Respondenti tak svými odpověďmi dostali šanci (a to primárně na základě anonymity odpovědí a nenucenosti uvádět jména či lokality daných podniků) nasvítit pomyslnými svítilnami na ona skrytá místa v ekonomice, která v době pandemie existovala.

Graf 9 Obcházení státních nařízení a regulací

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

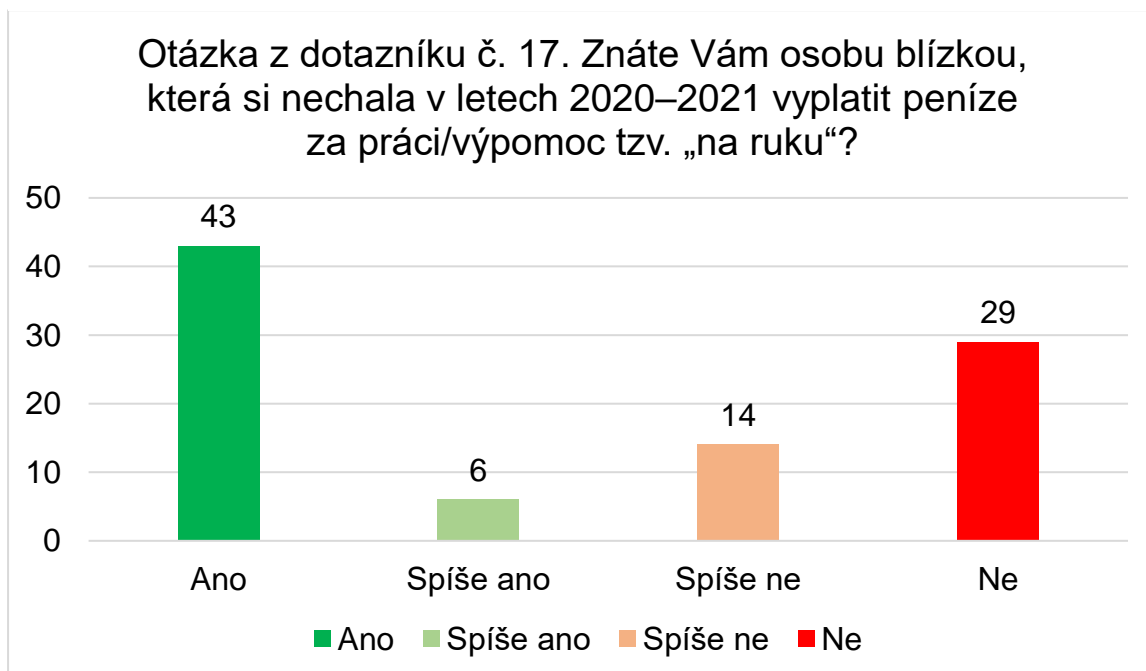
Odpovědi respondentů poskytují zajímavé objasňující informace o skutečnostech obcházení regulačních opatření v jistých oblastech podnikání za dob pandemické krize. Zhruba 74 % respondentů odpovědělo na danou otázku kladným způsobem (přesněji 54,4 % „ano“ a 19,6 % „spíše ano“). Ostatních 26 % respondentů odpovědělo záporně (podrobněji 20,7 % „ne“ a 5,4 % „spíše ne“). Z toho vyplývá, že téměř ¾ dotázaných se setkalo s určitou formou obcházení či neuposlechnutí vládních opatření, která byla vydávána z důvodu ochrany zdraví obyvatel a snaze zamezit šíření smrtelné nemoci. Kde více než 50 % respondentů, z celkového jejich počtu, si je tímto tvrzením plně jisto, což je až zarážející. Vystává zde však i ta možnost, že respondent zná například i více než jeden

takový podnik/provozovnu, což by mohlo podíl kladných odpovědí například ještě více navýšit.

Ačkoliv mohli být podnikatelé, kteří nechali své podniky otevřené, v jisté nouzi, (viz například rozbor otázky z dotazníku č. 8.) zvolili si přesto v době celosvětového šíření smrtelné nemoci pokračovat ve své činnosti a tím se aktivně podílet na stínové, až nelegální ekonomice. Zmínění podnikatelé se nebáli ani ohrožení z nákazy (jich samotných, zákazníků a případně dalších osob), tak ani sankcí při dopadení či jiných forem trestu (respektive nejspíše se jich obávali, ale zisk jejich organizace jim byl přednější). Je důležité zde přihlídnout i na sociálně (sociální neodpovědnost) psychologický faktor, který tento proces doprovázel, jehož výsledkem bylo podryvání státní autority. Stejně tak jako k faktu, že v rámci korona-virové krize vláda České republiky podporovala podnikatele i živnostníky, kteří byli postiženi dopady pandemie.

Pandemie a její vliv na stínovou ekonomiku ve sféře podnikatelů jsou už zanalyzovány a prokázány. Následně se zaměříme na samotné obyvatelstvo a názor respondentů na jejich přesvědčení o zapojování obyčejných osob do stínové ekonomiky v rámci šíření pandemie. Dotaz na respondenty se týkal toho, zda znají jim osobu blízkou, která si ve dvou letech období aktivního šíření

Graf 10 Vyplácení peněz za práci/výpomoc „na ruku“

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

viru covid-19 v České republice nechala vyplatit peníze za práci či výpomoc v hotovosti na ruku, tedy bez zdanění.⁶⁷

Graf jasně vypovídá o tom, že většina respondentů má známé, kteří si nechali ve zmíněném období pandemie vyplatit peníze „na ruku“. Jedná se zde zhruba o 53% podíl všech zúčastněných respondentů (přesněji 46,7 % „ano“ a 6,5 % „spíše ano“). Záporných odpovědí zvolili respondenti kolem 46 % (přesněji 15,2 % „spíše ne“ a 31,5 % „ne“). Kladné i záporné odpovědi jsou zde téměř vyrovnané. Výpovědi respondentů tedy vytváří obraz o tom, že větší polovina z nich zná osobu, která takto pobírala určité finanční prostředky. Zároveň se nemusí jednat o jednu osobu, raný respondent může znát takových osob i více najednou. Což ve spojení s předcházející otázkou, která naznačuje značné díry v dodržování určitých státem nařízených opatření může naznačovat celkovou nevoli osob podřizovat se jakýmkoliv opatřením v době určité krize (pro tento výzkum byla relevantní stále probíhající celosvětová pandemie covid-19).

Výsledky této podoblasti naznačují, že účinky a dopady určitých opatření v takovéto krizi vnímá nemalé procento osob. Respondenti, kterých se oblast opatření určitým například negativním způsobem dotýká, se mohou například ocitnout v situaci, kdy je opatření připraveno o obživu a v případě že jsou na jejich výdělků závislí například členové rodiny, je pochopitelné že se s úmyslem snížit své náklady/výdaje pouští do oblastí stínových aktivit. Tak jak bylo prokázáno v předcházejících podoblastech výzkumné části práce, je zde důležitý finanční stav respondenta. V případě, kdy vládní opatření ohrožují příjem peněz dané osoby, snižuje se její ochota tyto pravidla dodržovat a je ochotna podstoupit zvýšené riziko jen, aby byla schopna se uživit.

Určitá regulační opatření cílila na jisté oblasti podnikání, které jimi mohli být v rámci krize poškozeny. Jiné, například podniky se zdravotními potřebami,

⁶⁷ Dotaz byl takto pokládán opět primárně z důvodu anonymity, kdy se respondent necítí být svou kladnou odpovědí, jakkoliv ohrožen, že se na „nečisté“ jednání přijde. Rovněž se zde neptám přímo respondenta, zdali nedostal právě on peníze na ruku, ale mířím na respondentovi osoby blízké, známé, přátele, rodinu (opět nespecifikovaný okruh osob, o jejichž jednání však respondent má povědomí). Díky tomu je možné postihnout větší okruh osob a anonymita může podpořit pravdivost odpovědí respondentů.

látkami (pro podomácku šité roušky) mohli na těchto opatřeních i tržít nemalé zisky. Opatření vždy nebyla vydávána jednomyslně a srozumitelně, docházelo tak k určitým nuancím při jejich pochopení a uplatňování. Celkově se však opatření dané krize podnikajících subjektů jako celku jistě dotkla a mohla být nemalým zásahem do jejich samostatné výdělečné činnosti.

Oblast osob, jenž si nechávají platit na ruku je dle výpovědí respondentů nemalým efektem, který v rámci krizových opatření vyplynul. Výplata peněz „na ruku“ je samozřejmě možné zařadit do stínové ekonomiky, ať prochází skrze hotovostní či bezhotovostní platby (kdy samozřejmě bezhotovostní platby jsou snáze dohledatelné, než ty hotovostní). Avšak výsledky z dané činnosti mohou být například i přesto zdaněny (například „práce na černo“). Samozřejmě osoba, která platbu přijme za daný finanční obnos opět může nakoupit zboží/službu z plně legitimního zdroje, a tak se opět alespoň určitá část financí přenese z šedé do bílé zóny. Tudíž není zde možné, stejně tak jako tomu je u celé stínové ekonomiky, brát vše jen z negativního úhlu pohledu. Avšak je zřejmé, že vliv opatření a celé krize měl na činnosti a ochotu jedinců i společností jednat na hraně zákona a v určitých případech se jí osoby nestyděli i překročit. Tyto zjištění dotváří celkový pohled na stínovou ekonomiku, který byl objasněn již v teoretické části práce. Jelikož se dnes celý svět nachází v světové krizi zapříčiněné pandemickou nákazou virem covid-19, která omezila i ekonomickou produkci může být tedy cena výrobků a služeb stejně tak, jako jejich existence a dostupnost, obzvláště v tomto období, pro určité osoby rozhodující. Porovnáním teoretických poznatků a sběru praktických data naznačují shodující informace o rozšíření stínové ekonomiky i právě za dob určité krize.

Poslední otázka měla nést spíše informační charakter pro respondenty a předat jim zajímavé informace o stínové ekonomice, které možná neznali. I tak zde byla možnost se otevřeně vyjádřit, ke kterékoliv z oblastí souvisejících se stínovou ekonomikou. Přesné znění otevřené otázky nesoucí číslo 18. bylo: „Chcete dodat ještě něco ke stínové ekonomice, která v ČR nyní pohybuje kolem 10 % hrubého domácího produktu (HDP), což je zhruba 450 000 000 000 Kč každý rok (pro představu, to, co si v České republice průměrně vydělá 30 000 osob za

celý svůj život)?“ Možnost otevřeně se vyjádřit k tématu využilo pouze 7 respondentů. Zbýlých 85 respondentů se rozhodlo pole nechat nevyplněné nebo napsat strohou negativní odpověď.

Tabulka 11 Odpovědi respondentů na otázku 18. vyjadřující jejich názor na stínovou ekonomiku

Nerozvážený hospodaření státu přispívá ke zvyšování stínové ekonomiky. Když vidíš plýtvání veřejnými prostředky, nemáš takovou motivaci přispívat do státního rozpočtu
Je to zoufalý stav
Domnívám se, že by stát měl více pracovat na tom, aby se snížilo procentuální zastoupení šedé ekonomiky v naší zemi, určitě by se na to budoucí generace měli soustředit, protože si myslím, že procento spíše poroste.
Děs.
Ze ty covid opatření byli na hovno, za babise to slo ale to co je tam spolu pujde ekonomika do prdele. 5koalice chce bojovat s stinovou ekonomikou a proto zrusi EET protiklad co? Blbci. Jinak podniky co byli otevreni pres nezakonne nesmyslné opatření ty podporuji a hlavne ty kteri nevyžadovali „covid pasy“ ,.... volte SPD budeme se mit Dobre dikyy
Pokud jsou lidé v tíživé situaci, pro své přežití dělají i to, co by jinak neudělali.
Bylo by na miste tyto osoby dostat k soudnimu rizeni a toto pak ve prospech nas vseh ukoncit trestem.

Zdroj: Vlastní zpracování dle dotazníkového šetření na Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Dodatečné odpovědi respondentů poskytují zajímavé názory na stínovou ekonomiku. Přesto, že se otevřeně k tématu vyjádřilo pouze 7,6 % respondentů jisté poskytnuté odpovědi podporující určitá tvrzení, jak z teoretické, tak i z praktické části práce. Odpovědi respondentů vypovídají, jak o ekonomické podstatě stínové ekonomiky, ale zaměřují se i na sociální, politické a psychologické aspekty problematiky. Je zřejmé, že dotazník podnítl určité nutkání respondentů o problematice, ať už jen v rámci odpovědí na dotazník, přemýšlet a možná je vyplnění motivovalo i k hlubším úvahám o tématu.

4.3.4.1 Úvahy a návrhy

V případě návrhů na možné rozpracování určitých témat je zde vytvořen jakýsi nástin oblastí, jež by mohli přinést nová a originální zjištění k problematice a mohli by tak rozšířit obsah pokrytí stínové ekonomiky a tím i přispět například k její regulaci či redukci. Například by se mohl získat například detailnějších/rozmanitějších výsledků při rozšířeném šetření či vytvoření určité studie o samotné počtu populace navštěvujících tržiště. O jaký typ tržiště se jedná (trh oblečení, trh potravin, zahradní trh, veletrh atd.), popřípadě využívání bazarových nákupů (v kamenných prodejnách, od soukromých subjektů) a jednotlivé ovlivňující faktory, které respondenty lákají na těchto nákupech.

Dále je by bylo možné se zajímat více o oblast podnikatelů a jejich účast na získávání zdrojů/zboží z oblasti šedé zóny ekonomiky. V rámci dotazníkového šetření byli respondenti „Podnikatelé“ pouze doplňkovým zdrojem informací (na základě nízkého počtu respondentů). Proto by bylo možné hlouběji bádát po informacích od této kategorie ekonomických subjektů. Avšak si myslím, že tyto ekonomické subjekty si dobře uvědomují své případné ne plně legální aktivity. I z toho důvodu se mohou odpovědí na určité otázky zdráhat odpovědět, či kvůli jejich existenci v dotazníku, či nesprávnému položení otázky se i dotazníkového šetření nemusí vůbec zúčastnit. Obzvláště důležitá je zde pak anonymita a víra prokazovaná výzkumníkovi, kterou tito respondenti prokazují v návaznosti na delikátnost tohoto tématu a případné možnosti zvýšení kontrol a jiná ohrožení daného podnikatele.

Rovněž samotná oblast plateb tzv. „na ruku“ by mohla být detailněji rozebrána. Prioritou je zde samozřejmě opět anonymnost k navýšení pravděpodobnosti odpovědí reflektující skutečný stav. Ačkoliv se jedná pouze o část stínové ekonomiky, je nejspíše jednou z více složitých na dohledání. Výsledky by se mohli zaměřovat, jak na samotný trh práce, tak i na produkci domácí výroby a sousedských výpomocí. Oblast trhu práce by se dala dělit hlouběji například dle zahraničních respondentů pracujících v České republice a například osoby obývajících pohraniční oblasti České republiky, kteří často cestují za prací do ciziny apod. Oblast sousedských a přátelských výpomocí

a výroby k vlastnímu využití se v našem Českém státě plném kutilů, mohla rovněž těšit zajímavým výsledkům.

5 Závěr a doporučení

Hlavním cílem diplomové práce bylo vytvořit komplexní soubor informací o stínové ekonomice v České republice. Hlavní cíl byl naplněn v rámci teoretické a praktické části tak, aby odpovídal i rozsahu diplomové práce.

Práce tak poskytuje v obou svých částech důležité poznatky o stínové ekonomice. Výsledkem je soubor informací, který poskytuje přehled teoretických dat z domácích i zahraničních zdrojů a následně jsou i určité oblasti v praktické části ověřovány na základě odpovědí respondentů v rámci dotazníkového šetření v České republice.

V teoretické části byly poskytnuty základní informace o stínové ekonomice. Byl zde definován fenomén dle dostupných zdrojů, i v návaznosti na neexistující jednu obecnou a uznávanou definici. Následující oddíl vymezil strukturu stínové ekonomiky a objasnil jednotlivé její oblasti. Byly zde uvedeny i určité příčiny vzniku a existence stínové ekonomiky. Na příčiny přímo navazuje vymezení určitých faktorů ovlivňujících stínovou ekonomiku. Uveden byl rovněž i nástin určitých informací o historii stínové ekonomiky, stejně tak jako vymezení jejích rozměrů v rámci České republiky. Poté se práce zaměřila na jednotlivé metody měření stínové ekonomiky. Když byly vymezeny tyto oblasti, byly v práci uvedeny i dopady stínové ekonomiky. Oblast dopadů je přímo ovlivněna danými faktory, které jsou zároveň do určité míry i důvody, proč subjekty do stínové ekonomiky aktivně vstupují. Následně je uvedena důležitá oblast trhu práce, která má na stínové ekonomice nemalý podíl a je zde utvořena určitá souvislost jistých aktivit. V práci byli uvedeny veškeré informace o tom, co stínová ekonomika je, z čeho se skládá, z jakých důvodů vzniká a existuje, stejně tak jako, jaké jsou její dopady, tudíž poslední oblast teoretické části práce se zaměřila na jistá opatření, která jsou k boji proti stínové ekonomice využívána.

Praktická část navazuje na zjištění z teoretické části. V první části této kapitoly je vytvořen určitý překlad a porovnání míry a rozsahu stínové ekonomiky v rámci zemí Evropské unie. Poté již následuje stěžejní oblast praktické části zaměřená na vytvořené dotazníkové šetření. Zanalyzovaná shromážděná data byla následně doplněním a stvrzením zjištěných teoretických podkladů. Byla zde vytvořena síť otázek a odpovědí zaměřujících se na jisté okruhy v rámci stínové

ekonomiky, kde byla textově i graficky shrnuta celková zjištění jednotlivých otázek i daných podoblastí. Stěžejním byli však samotné odpovědi respondentů v rámci dotazníkového šetření.

Stínová ekonomika je neustále aktuální problematikou, která už je detailně rozebírána od minulého století, ačkoliv její vznik sahá daleko do historie lidstva. Získané informace poskytují zjištění o tom, že se obyvatelé pouštějí do aktivit spojených se stínovou ekonomikou, a to primárně z určitých důvodů. Zásadním z nich je cena zboží/služeb a veškeré faktory, které ji ovlivňují (primárním a nejdůležitějším z nich je reflektování daňového podílu v ceně). Dalším z nich je dostupnost zboží/služeb na trhu a veškeré faktory, které cenu ovlivňují (zde jsou primárním ovlivňujícím faktorem státní regulace). Poté se jedná o kvalitu produktů a služeb, stejně tak jako o rychlost a jednoduchost koupě. Poté už se jedná spíše o sociálně psychologické determinanty rozhodující o pořízení produktu/služby ze stínové ekonomiky. Mohou zde být uvedeny příklady v podobě nízké míry dopadení a nedostatečně vysokých sankcí.

Tato fakta naznačují, že tak, jak je nyní v České republice na stínovou ekonomiku nahlíženo, tedy kladení důrazu spíše na represii a nápravnou fázi, se zdá být pro snížení stínové ekonomiky na vyžadovanou úroveň nedostačující. Státní orgány by se mohly stejným dílem zaměřit i na výchovu vzdělaných občanů, jejichž prioritou by bylo vnímání stínové ekonomiky jako spíše nezákonné než jen neetické. Přestože státní organizace poskytují obyvatelům určité výhody za správné plnění jejich povinností, někteří obyvatelé vnímají, že tato starost o občany je nedostačující, respektive neodpovídající vůči tomu, kolik dané osoby do státu investují prostředků. Je tedy potřebné v rámci prevence vzniku a existence stínové ekonomiky poučovat o kladech a záporech jejich jednání a dostatečně je odměňovat za jejich příkladné jednání.

První doporučení bych navrhl v podobě rozšíření a zakomponování tématu v rámci středoškolského studia (jak středních odborných učilišť, tak středních odborných škol a gymnázií). Primárně v návaznosti na nejrozšířenější podíl osob se zakončeným právě středoškolským vyučením/vzděláním, a to proto, že osoby,

které neznají fenomén na něj nemohou aktivně reagovat a uvědomovat si jeho případné (jak pozitivní, tak i negativní) dopady a následky.

Dalším z doporučení by bylo vydávat více informací o činnostech státních organizací, které svojí činností hájí poctivé občany a snižují podíl stínové ekonomiky vůči té oficiální. Čím více negativních zpráv, tím méně se dostává do povědomí obyvatel ta kladná stránka věci. Dochází pak dle výzkumu k markantní nedůvěře v činnost těchto organizací a může to povzbuzovat určité ekonomické subjekty k činnostem spojeným se stínovou až černou ekonomikou. Zároveň s tímto tématem by bylo možné i prosazovat větší medializaci dopadených a odsouzených osob tak, aby se zde vytvářela vyšší míra povědomí obyvatel o tom, že jsou osoby dopadány (a následně potrestány), avšak i to má svá úskalí v podobě Obecného nařízení o ochraně osobních údajů.

Je důležité stanovit, zda je důležitější stínovou ekonomiku úplně vymýtit (popřípadě snížit na co nejnižší úroveň) nebo přeorientovat občany ze stínové ekonomiky do oficiální a poskytnou jim dostatečné výhody a poukázat na ně (stejně tak poukázat i na nevýhody zapojování se do stínové ekonomiky).

6 Seznam použité literatury

6.1 Knižní zdroje

BECKER, Gary. Essays in the Economics of Crime and Punishment: Crime and Punishment: An Economic Approach. Chicago, 1974. Essay. University of Chicago and National Bureau of Economic Research. 54 s. ISBN 0-87014-263-1

FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika I: příčiny, důsledky, měření. Praha: Sondy, 2002.

FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika II: Stínová ekonomika v České republice. Praha: Sondy, 2003.

FELD, Lars a Friedrich SCHNEIDER. Survey on the Shadow Economy and Undeclared Earnings in OECD Countries. Heidelberg, Germany, 2010, s. 109-149.

HOLMAN, Robert. Základy ekonomie: pro studenty vyšších odborných škol a neekonomických fakult VŠ. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008, 372 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7179-890-3.

JURAČKA, Václav., a kol. Makroekonomie. 3. vydání. Praha: Grada, 2017, 368 s. ISBN 978-80-271-0251-8.

MOLNÁR, Zdeněk, Stanislava MILDEOVÁ, Hana ŘEZANKOVÁ, Radim BRXÍ a Jaroslav KALINA. Pokročilé metody vědecké práce [online]. Zeleneč: Profess Consulting, 2012, 170 s. [cit. 2022-01-23]. Věda pro praxi (Profess Consulting). ISBN 978-80-7259-064-3.

OECD. Measuring the Non-Observed Economy: A Handbook. Paris, 2002, 249 s. ISBN 92-64-19745-1.

SMITH, Philip. Assessing the Size of the Underground Economy: the Statistics Canada Perspective. Ottawa, Canada, 1994.

Stínová ekonomika a práce na černo. FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Sondy, 2007. ISBN 978-80-86846-21-7

Stínová ekonomika. FIALOVÁ, Helena a Jan FIALA. Ekonomický slovník: s odborným výkladem česky a anglicky. 3. vydání. Praha: A plus, 2014, 318 s. ISBN 987-80-87681-02-2.

6.2 Akademické práce

HÁJKOVÁ, Simona. Stínová ekonomika ve vybraných zemích. Pardubice, 2021. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce Ing. et Ing. Veronika Linhartová, Ph.D.

JAJKOWICZ, Ondřej. Determinanty stínové ekonomiky. Ostrava, 2019. Doktorská dizertační práce. Vysoká Škola Báňská-technická Univerzita Ostrava. Vedoucí práce doc. Ing. Mariola Pytliková, Ph.D.

PAVLOVÁ, Gabriela. Vliv míry zdanění na velikost stínové ekonomiky v České republice. Ostrava, 2019. Diplomová práce. Vysoká Škola Báňská-technická Univerzita Ostrava. Vedoucí práce prof. Ing. Jan Široký, CSc.

SELLÁK, Josef. Stínová ekonomika v České republice. Pardubice, 2015. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.

6.3 Elektronické zdroje

Analýza spotřebního zdanění pohonných hmot v ČR. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <http://eceta.cz/tz-analyza-spotrebniho-zdani-pohonnych-hmot-v-cr/>

CETA: Šedá ekonomika v ČR odpovídá cca 10% celkového HDP. Kursy [online]. 1.10.2019 [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/513689-ceta-seda-ekonomika-v-cr-odpovida-cca-10-celkoveho-hdp/>

Economic and Industrial Change II. ENSTE, Dominik. Shadow Economy and Institutional Change in EU Accession Countries [online]. 2002, 23 s. [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://slideplayer.org/slide/12750124/>

ENSTE, Dominik a Friedrich SCHNEIDER. Shadow Economies around the world: Size, Causes, and Consequences [online]. 2000, s. 71 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/4724886_Shadow_Economies_Size_Causes_and_Consequences

FIALOVÁ, Kamila a Ondrej SCHENIDER. Labor Market Institutions and Their Impact on Shadow Economies in Europe [online]. 2014, 40 s. [cit. 2022-01-07]. Dostupné z: <http://www.rei.unipg.it/rei/article/view/146/137>

GERSHUNY, Jonathan. The informal economy: Its role in post-industrial society [online]. London, 1979 [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/44546959_The_informal_economy_its_role_in_post-industrial_society_J_I_Gershuny

GREŠŠOVÁ, Nikola. Boj proti šedé ekonomice [online]. 2020, s. 13 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.studentsummit.cz/wp-content/uploads/2021/02/GreyEconomy.pdf>

Jak moc šedá je česká ekonomika a jak s tím souvisí EET?. Lidovky.cz [online]. 27.01.2017 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/485212-eet-neplaceni-dani/>

Labour inspection and undeclared work in the EU. International Labour Organization [online]. 21. 8. 2013 [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: https://www.ilo.org/global/topics/labour-administration-inspection/resources-library/publications/WCMS_220021/lang--en/index.htm

Labour inspection in Europe: undeclared work, migration, trafficking. International Labour Organization [online]. 21. 1. 2010 [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: https://www.ilo.org/global/topics/labour-administration-inspection/resources-library/publications/WCMS_120319/lang--en/index.htm

Mezinárodní analýza stínové ekonomiky: Směřují státní intervence na skutečné příčiny vzniku stínové ekonomiky a co stimuluje její růst? Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. 1.10.2019 [cit. 2021-4-19]. Dostupné z: <http://eceta.cz/mezinarodni-analyza-stinove-ekonomiky-smeruji-statni-intervence-na-skutecne-priciny-vzniku-stinove-ekonomiky-a-co-stimuluje-jeji-rust/>

MOLNÁR, Zdeněk. Úvod do základů vědecké práce: aneb jak napsat úspěšnou disertaci [online]. 2. vyd. Praha, 26 s. [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: https://people.fsv.cvut.cz/~k126/predmety/d26mvp/mvp_sylabus-mvp.pdf

Obchod kvete i ve stínu: Zhruba devět procent HDP Česka tvoří šedá ekonomika. Česká televize: Česká televize 24: Ekonomika [online]. 1. 10. 2019 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2938913->

[obchod-kvete-i-ve-stinu-zhruba-devet-procent-hdp-ceska-tvori-stinova-ekonomika](#)

Rozhovor: Jsem oddaný své vědě, říká Friedrich Schneider, světová jednička ve výzkumu stínové ekonomiky. Trade-off [online]. 3.11.2015 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <http://trade-off.cz/clanky/rozhovor-jsem-oddany-sve-vede-rika-friedrich-schneider-svetova-jednicka-ve-vyzkumu-stinove-ekonomiky/>

Rozsah "šedé" ekonomiky v ČR se odhaduje na 500 mld. Kč ročně: Jsme pod průměrem Evropy. Kurzy.cz [online]. 24.01.2019 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/480770-rozsah-sede-ekonomiky-v-cr-se-odhaduje-na-500-mld-kc-rocne-jsme-pod-prumerem-evropy/>

Shadow economies and tax evasion: The case of the Czech Republic, Poland and Hungary [online]. 2020, s. 2 [cit. 2021-12-22]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/346653290_Shadow_economies_and_tax_evasion_The_case_of_the_Czech_Republic_Poland_and_Hungary

SCHNEIDER, Friedrich. The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know? [online]. Linz, 2012 [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://ftp.iza.org/dp6423.pdf>. Johannes Kepler University of Linz and IZA.

Stínová ekonomika na trhu práce. Digitální knihovna Univerzity Pardubice [online]. 2019 [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://dk.upce.cz/handle/10195/73511>

Stínová ekonomika tvoří podle MMF v Česku 460 miliard. Černý trh a nelegální práce představují přes devět procent HDP. Hospodářské noviny [online]. 1.10.2019 [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://byznys.hn.cz/c1-66650520-stinova-ekonomika-tvori-v-cesku-zhruba-devet-procent-hdp-nejvice-lide-bez-uctenky-obleceni-a-potravinu>

Stínová ekonomika v České republice. Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-9-20]. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

Survio [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.survio.com/cs/>

Šedá ekonomika v ČR odpovídá 11,3% HDP. Stát přichází o 109 mld. Kč. Kursy [online]. 22.6.2016 [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/402617-seda-ekonomika-v-cr-odpovida-11-3-hdp-stat-prichazi-o-109-mld-kc/>

Šedá ekonomika v ČR: Stále uniká přes 600 miliard Kč. Svaz průmyslu a dopravy České republiky [online]. 1.2.2015 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.spcr.cz/pro-media/tiskove-zpravy/8018-eda-ekonomika-v-r-stale-unika-pes-600-miliard-k>

The Czech Republic is no longer Europe's most free nation, says 2019 Nanny State Index. Expats.cz [online]. [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://www.expats.cz/czech-news/article/the-czech-republic-is-no-longer-europes-most-free-nation-says-2019-nanny-state-index>

TZ Mezinárodní analýza stínové ekonomiky: Čím je stimulována a jak ji redukovat? Centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <http://eceta.cz/tz-mezinarodni-analyza-stinove-ekonomiky-cim-je-stimulovana-a-jak-ji-redukovat/>

Účtenková loterie pro zákazníky. Etržby [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.etrzby.cz/cs/uctenkova-loterie-pro-zakazniky>

Účtenkovka končí, zítra se bude losovat naposledy. Ministerstvo financí České republiky [online]. 2020 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/uctenkovka-konci-zitra-se-bude-losovat-n-38153>

V šedé ekonomice se točí stamiliardy: Tvoří 16 procent českého HDP. Lidovky.cz [online]. 14.12.2014 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/v-sede-ekonomice-se-toci-stamiliardy-tvori-16-procent-ceskeho-hdp.A141212_170803_statni-pokladna_pave

Vliv míry zdanění na velikost stínové ekonomiky v České republice. Theses [online]. 26. 4. 2019 [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/uvq7vf/?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dst%3%ADnov%3%A1%26start%3D3;isshlret=st%3%ADnov%3%A9%3B>

Základní ukazatele národního hospodářství v České republice. Český statistický úřad [online]. 2021 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/143522130/32018121_0401.pdf/b3ff4c9f-6543-4add-b3bf-125b36536dd9?version=1.1

ZÍDKOVÁ, Hana. Diskuse k metodám odhadu stínové ekonomiky. Acta Oeconomia Pragensia 2012, č. 20 (6): 17 s. Dostupné z: <https://www.vse.cz/aop/384>

ŽUROVEC, Michal. Daňová Kobra zachránila státu už 13 miliard: Společná tisková zpráva Ministerstva financí a Ministerstva vnitra. Ministerstvo financí České republiky [online]. 2021 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2021/danova-kobra-zachranila-statu-uz-13-mili-41556>

7 Seznam příloh

7.1 Seznam obrázků

Obrázek 1 Struktura stínové ekonomiky	15
Obrázek 2 Lafferova křivka v prolnutí se stínovou ekonomikou	20
Obrázek 3 Vývoj stínové ekonomiky v České republice	25
Obrázek 4 Dotaz na častěji využívanou metodu placení.....	46

7.2 Seznam tabulek

Tabulka 1 Taxonomie typů podzemních ekonomických činností	14
Tabulka 2 Faktory ovlivňující stínovou ekonomiku	23
Tabulka 3 Vývoj stínové ekonomiky v ČR letech 2010-2019 (2018 nenalezena data).....	26
Tabulka 4 Výsledky Daňové kobry od jejího vzniku (v mil. Kč)	38
Tabulka 5 Věkové kategorie a pohlaví respondentů.....	44
Tabulka 6 Znalost pojmu stínová ekonomika respondenty v závislosti na jejich nejvyšší dosažené vzdělání.....	47
Tabulka 7 Vztah znalosti pojmu stínová ekonomika a počty respondentů častěji platících hotovostí	48
Tabulka 8 Vztah metody placení a smlouvání o ceně při nákupu	53
Tabulka 9 Vztah mezi pracovním stavem a názorem na délku úředních schvalovacích lhůt	54
Tabulka 10 Vztah mezi pracovním stavem a uzavřením určitých podniků v době krize	61
Tabulka 11 Odpovědi respondentů na otázku 18. vyjadřující jejich názor na stínovou ekonomiku	66

7.3 Seznam grafů

Graf 1 Srovnání stínové ekonomiky v zemích Evropské unie, 2014 .	42
Graf 2 Vztah znalosti pojmu stínová ekonomika a počty respondentů častěji platících hotovostí.....	49
Graf 3 Otázka z dotazníku č. 8. Upřednostnil(a) byste v tíživé finanční situaci platbu za zboží bez faktury s nižší cenou?	50
Graf 4 Otázka z dotazníku č. 9. Navštěvujete tržnice kvůli výhodným nabídkám?.....	51
Graf 5 Otázka z dotazníku č. 10. Jednáte někdy s prodejcem o ceně zboží při nákupu?	52
Graf 6 Otázka z dotazníku č. 12. Cítíte dostatečnou návratnost od státu za Vámi odvedené daně? (Pouze od respondenti Zaměstnanci a Podnikatelé)	57
Graf 7 Důvěra respondentů v dopadení pachatelů daňových úniků.	58
Graf 8 Ochota respondentů zakoupit zboží/službu od neoficiálního zdroje v případě jeho nedostupnosti v oficiální ekonomice	59
Graf 9 Obcházení státních nařízení a regulací	62
Graf 10 Vyplácení peněz za práci/výpomoc „na ruku“	63

7.4 Dotazník

Stínová ekonomika v ČR

1. Jaké je Vaše pohlaví?*

Vyberte jednu odpověď

Muž

Žena

2. Věková kategorie, do které spadáte?*

Vyberte jednu odpověď

17 let a mladší

18 - 25 let

26 - 30 let

31 - 40 let

41 - 50 let

51 - 60 let

61 a více let

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?*

Vyberte jednu odpověď

Nedokončené základní

Základní

Středoškolské

Vyšší odborné

VŠ bakalářský titul

VŠ magisterský titul

VŠ doktorský titul a vyšší

4. Jaký je Váš pracovní stav?*

Vyberte jednu odpověď

Zaměstnanec

Podnikatel

Student (bez jakékoliv aktuální pracovní pozice)

Nezaměstnaný

5. Jakou metodu placení využíváte častěji?*

Vyberte jednu odpověď

Hotovostní

Bezhotovostní

6. Znáte pojem „stínová/šedá ekonomika“?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

7. Zakoupili byste zboží, pokud by mělo nejistý legální původ, avšak znatelně nižší cenu?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

8. Upřednostnil(a) byste v tíživé finanční situaci platbu za zboží bez faktury s nižší cenou?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

9. Navštěvujete tržnice kvůli výhodným nabídkám?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

10. Jednáte někdy s prodejcem o ceně zboží při nákupu?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

11. Myslíte si, že jsou zdlouhavé úřední schvalovací lhůty?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

12. Cítíte dostatečnou návratnost od státu za Vámi odvedené daně? (například kvalita veřejných statků a služeb jako je zdravotnictví, ochrana a obrana osob a majetku apod.)?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

13. Věříte, že většina osob konajících daňové úniky je dopadena?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

14. Zakoupili byste zboží/službu od neoficiálního zdroje v případě nedostupnosti v oficiální ekonomice?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

15. Dotklo se Vás uzavření některých podniků/provozoven v době pandemie covid-19 (v letech 2020-2021)?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

16. Doslechl(a) jste se nebo znáte provozovnu/podnik, který byl v době opatření proti onemocnění covid-19 otevřený, i přes tehdy aktuální nařízení, která to zakazovala?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

17. Znáte Vám osobu blízkou, která si nechala v letech 2020–2021 vyplatit peníze za práci/výpomoc tzv. „na ruku“?*

Vyberte jednu odpověď

ano

spíše ano

spíše ne

ne

18. Chcete dodat ještě něco ke stínové ekonomice, která v ČR nyní pohybuje kolem 10 % hrubého domácího produktu (HDP), což je zhruba 450 000 000 000 Kč každý rok (pro představu, to, co si v České republice průměrně vydělá 30 000 osob za celý svůj život)?

Napište jedno nebo více slov...

999